

מתוך הקדמת המחבר: ועיניכם תראינה בנים בני בנים כשתילי זרעים סביב לשלחנם,
חכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם

גליון
זרע שמשון המבואר

פרשת פקודי

אות א

דרוש מתוך הספר המסוגל 'זרע שמשון' שחברו הגאון המקובל

האלוקי חסידא קדישא רבנו **שמשון חיים ב"ר**

נחמן מיכאל נחמני זלה"ה

מה"ס 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'

שחי לפני ב-300 שנה בתקופת האור החיים' ומקום קברו לא נודע

והבטיח שהלומד בהידושו וספריו יזכה לישועות בבני חיי ומוזני

גלב"ע ו' אלול תקל"ט

דרוש מנוקד ומבואר בתוספת ציונים והארות

יו"ל על ידי מוסדות זרע שמשון

שע"י האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון העבואר'

נתרם
לזכות והצלחת

דניאל אורי
בן רג'נה מלכה

שיראה הצלחה וברכה
בלי גבול ובלי עדה בעסקיו
בכל העולם
ויתקיים בו הפסוק
"ופרצת יעה וקדעה"
צפונה ונגבה"

לשיתופיות של ברכה בכל עת
מוקד זרע שמשון

ארץ ישראל 02-80-80-500
ארה"ב 347-496-5657

יו"ל ע"י האיגוד העולמי
להפצת תורת
"זרע שמשון"

לקבלת הגליון נא לשלוח למייל:
zera277@gmail.com

ארה"ב

הרב מנחם בנימין פאשקס
ZERA SHIMSHON
C/O B PASKESZ 1645 48 ST
BROOKLYN NY 11204
347-496-5657
mbpaskesz@gmail.com

ארה"ק

הרב ישראל זילברברג
05271-66450

ניתן לשלוח תרומות והנצחות
לזכות ולע"נ ולקחת חלק בהוצאות
והפצת הגליונות והספרים.

ניתן להפקיד בבנק מרבנטיל (17) סניף 635
מספר החשבון 71713028 ע"ש זרע שמשון,
כמו כן ניתן לתרום בכרטיס אשראי

וזכות הצדיק ודבריו תורתו הקדושים וכן מכל
צדה וצוקתו, ויושפע על הלומדים ועל המטיעים
בני חיי ומוזני ועל טוב סלה
כהבטחתו
בהקדמת ספריו.

הודעה ובקשה!

השתדלנו להעניק בדבריו רבנו ולבארם כראוי עד הוכן שמשנת ידנו, אולם דבריו רבנו עמוקים מני ים ואין בכוונתנו כלל להתגדר ולומר שהשגנו את עומק דבריו ודעונו, ובראי לא לקבוע במה שנכתב שזה הפירוש המוחלט בדבריו, ולכן אנו פונים אל כל הלומדים ו"ו, שבאם תמצאו דברים שאינם כראוי ואינם עולים בקנה אחד עם דבריו חז"ל או רבותינו הקדמונים, בודאי לא על רבנו הקדוש ז"ע יהיה תלונתכם כי אם עלינו, ובקשתנו שטוהא לסי מוהלומדים אשר יכן וימצא פירושים ודרכים יותר ראויים בהבנת דבריו, רבנו, אא ממנו שמיציאם לדינו כבדי שנוכל לתקנם ולשלכם במהרהדות הבאות, ובוה יהיה חלקו עמנו בזיכוי הדברים.

כמו כן נשמח לקבל הערות והארות לשיפורים מכל סוג שהוא לתועלת הלומדים, וכן באם תמצאו טעות ושגיאה מכל סוג שהוא, אנא תיידעו אותנו על כך ותבואו על הברכה.

פְּרִשְׁת פְּקוּדֵי

א

שְׁמִשׁוֹן ב' פְּעָמִים וְכו', עֲדוּת לִישְׁרָאֵל שׁוֹתֵר לָהֶם עַל מַעֲשֵׂה הָעֶגְל וְכו'

שְׁמִשׁוֹן שְׁנֵי פְעָמִים עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. 'מִשְׁכַּן הָעֵדוּת', עֲדוּת לָהֶם לִישְׁרָאֵל שׁוֹתֵר לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא

פְּסוּק (שְׁמוֹת לח, כא) 'אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת'. פֶּרֶשׁ רַש"י, 'הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן' שְׁנֵי פְעָמִים, רִמּוֹ לְמַקְדָּשׁ

פְּסוּק 'אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן' פֶּרֶשׁ רַש"י הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן ב' פְּעָמִים וְכו',

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

א

מהשם 'משכן' נלמד שעוונות ישראל יתכפרו בחורבן המקדש

רִמּוֹ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּבְנָה בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, בְּמָקוֹם הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיָה בַּמִּדְבָּר, שְׁמִשׁוֹן - נִתְפַּס וְנִחְרַב שְׁנֵי פְעָמִים, כְּדִי לִכְפֹּר בְּכָךְ עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יִיעֲנֹשׁ יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם בְּגוֹפֵם¹. וּבְדִיבּוּר שְׁלֹאֲחֵרֵי פִירֶשׁ רַש"י, לִכְךָ הַמִּשְׁכָּן נִקְרָא 'מִשְׁכַּן הָעֵדוּת', מִפְּנֵי שֶׁהַמִּשְׁכָּן הוּא עֲדוּת לָהֶם לִישְׁרָאֵל, שׁוֹתֵר לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַחֲטָא שֶׁל

דְּקוּקִים בַּעֲדוּת הַמִּשְׁכָּן עַל שְׁנֵי חֲטָא הָעֶגְל, מִמָּה שֶׁנִּחְרַבוּ הַבָּתִּי מִקְדָּשׁוֹת מַחֲמֹתוֹ

בְּפְסוּק (שְׁמוֹת לח, כא) "אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת", פֶּרֶשׁ רַש"י, שֶׁמִּמָּה שֶׁלֹּא כָּתוּב 'אֵלֶּה פְּקוּדֵי מִשְׁכַּן הָעֵדוּת', אֲלֵא כָּתוּב 'הַמִּשְׁכָּן' מִשְׁכַּן בְּסִמְכּוֹת שְׁנֵי פְעָמִים², דִּרְשׁוּ אֶת תִּיבַת 'מִשְׁכָּן' מִלְשׁוֹן 'מִשְׁכָּן', וְנִכְתַּב שְׁנֵי פְעָמִים, כְּדִי שִׁיְהֶא בְּכָךְ

צִיּוֹנִים וּמִקְדָּשׁוֹת

וְתִירֶץ זֶה לְשׁוֹנוֹ, 'מִדְּשֵׁי הַקְרָא בְּלִשׁוֹנוֹ וְכָתַב 'הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן', וְלֹא כָּתַיִב תְּרוּיָהּוּ בְּה"א אוֹ בִּלְא ה"א, וְדֹאֵי הַה"א קָאֵי עַל הַמִּשְׁכָּן הַמִּיּוּחָד, דְּהֵיִינוּ בֵּית עוֹלָמִים שֶׁהוּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אִם כֵּן קִשָּׁה, לְמָה מִכְנָה אוֹתוֹ הַכָּתוּב בְּלִשׁוֹן מִשְׁכָּן, אֲלֵא רִמּוֹ וְכו'. וְרֹאֵה עוֹד בִּזָּה, בְּכִסְף נִבְחָר (לְרִבִּי אֲבִי עֲזַרְיָה זְעִלִיג זצ"ל, בְּפִרְשֵׁינֵינוּ) וּבְפִירֹשׁ מִהַר"ו (שְׁמו"ר שֶׁם). ד. וְכִמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (אִיכָה ד, יא), 'פְּלָה ה' אֶת חֲמַתוֹ שֶׁפָּךְ חֲרוֹן אָפוֹ וַיִּצָּט אֶשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל יְסוֹדֶיהָ'. וּמִפְּסוּק זֶה דִּרְשׁוּ בַּמִּדְרָשׁ (אִיכָר ד, יד), שְׁחֹרְבֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הוֹעִיל שֶׁלֹּא שֶׁפָּךְ הַקִּבְ"ה אֶת חֲמַתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא הַשְׁאִיר מֵהֶם פְּלִיטָה [לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ הוֹבָא לְהַלֵּךְ].

א. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת' אֲשֶׁר פָּקֵד עַל פִּי מִשָּׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אֵיתָמָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן. ב. לְשׁוֹן רַש"י, 'הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן' שְׁנֵי פְעָמִים, רִמּוֹ לְמַקְדָּשׁ שֶׁנִּתְמַשְׁכָּן בְּשְׁנֵי חוֹרְבָנָיו עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. 'מִשְׁכַּן הָעֵדוּת', עֲדוּת לִישְׁרָאֵל שׁוֹתֵר לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל מַעֲשֵׂה הָעֶגְל, שֶׁהָיָה הַשְׂרָה שְׁכִינָתוֹ בִּינֵיהֶם, ע"כ. וּמִקְדָּר דְּבִרֵי רַש"י, הוּא בַּמִּדְרָשׁ תַּנְחוּמָא (בְּפִרְשֵׁינֵינוּ סִימָן ה-ו). וְרֹאֵה עוֹד בַּמִּדְרָשׁ (שְׁמו"ר לֵא, י; שֶׁם נֹא, ג). רֹאֵה בְּיַד מִשָּׁה (עַל הַמִּדְרָשׁ שֶׁם נֹא, ג) שְׁבִיאֵר שִׁפְקוּדֵי הוּא מִלְשׁוֹן חֲסֹרֶן, וְרִמּוֹ עַל הַחֲחֹרְבֵן. ג. בְּשִׁפְתֵי חֲכָמִים (בְּרַש"י שֶׁם) דְּקִדְקָה, הָרִי רַק 'מִשְׁכָּן' אֶחָד מִיּוֹתֵר לְדִרְשָׁא, שֶׁהָיָה נִצְרָךְ לְגוֹפּוֹ.

לָהֶם מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, לְאַחַר שֶׁאָמַר 'מִשְׁפָּן מִשְׁפָּן' שֶׁנִּתְמַשְׁפָּן בְּשָׁנֵי חֲרָבָיו, וְזֶה הָיָה בְּשִׁבִּיל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁהָיָה קֹדֶם זֶה הָיָה לָהֶם חֲרוֹת מִשְׁעָבֹד מַלְכֵיּוֹת (עִירֹבִין נד, א).

עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁהָיָה הַשְׂרָה שְׂכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם, ע"ל.

הַקָּשׁוּ הַמְּפֹרָשִׁים (בספ נבחר ד"ה אלה פקודי - השני), מָה עֲדוֹת הוּא זֶה שְׁוִתָּר

זרע שמיזון המבאר

שנלמד מכך שביט המקדש נִתְמַשְׁפָּן בְּשָׁנֵי חֲרָבָיו, וְהָיָה זֶה שְׂכִינָתוֹ הַמְּקֹדֶשׁ נִחְרַב, הָיָה בְּשִׁבִּיל - מַחֲמַת מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל^ט, שֶׁהָיָה קֹדֶם זֶה - קוֹדֶם שֶׁחֲטָאוּ בַּעֲגָל וּנִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, הָיָה לָהֶם לִישְׂרָאֵל חֲרוֹת מִשְׁעָבֹד מַלְכֵיּוֹת - שֶׁלֹּא הִיטָה שׁוֹם אוֹמָה יִכּוּלָה לִשְׁלוֹט עֲלֵיהֶם, כַּמְבֹאֵר בַּגִּמְרָא (עִירֹבִין נד, א). וְרַק מַחֲמַת חֲטָא הָעֵגֶל, נִגְרַם שִׁחְרָבוֹ בְּתֵי הַמְּקֹדֶשׁ, וַיִּגְלוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁתַּעֲבְדוּ תַּחַת הָאוֹמוֹת. וּמִכֵּיוָן שֶׁמָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר 'מִשְׁכָּן' שָׁנִי

מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁהָיָה הַשְׂרָה שְׂכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם בַּמִּשְׁכָּן, שִׁישׁ בִּזָּה חִיבָה יִתִּירָה^י, וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָא 'מִשְׁכָּן', וְאִם לֹא הָיָה מוֹתָר וּמוֹחַל לָהֶם עַל חֲטָא הָעֵגֶל, לֹא הָיָה מִצְוָה לִבְנוֹת הַמִּשְׁכָּן בְּשִׁבִּיל לְהַשְׁרֹת שְׂכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם^י, ע"ל.

וְהַקָּשׁוּ הַמְּפֹרָשִׁים^י, עַל סוּף דְּבָרֵי רִש"י, מָה - אֵיזוֹ עֲדוֹת לִישְׂרָאֵל הוּא זֶה מִהֶמְשָׁכָן, שְׁוִתָּר לָהֶם הַקֶּב"ה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, לְאַחַר שֶׁאָמַר הַפְּסוּק 'מִשְׁפָּן מִשְׁפָּן', וְכַתֵּב רִש"י

ציונים ומקורות

הַמְּקֹדֶשׁ, דְּכַתִּיב (יחזקאל ט, א) 'קִרְבוּ פְּקוּדוֹת הָעִיר וְאִישׁ כְּלִי מִשְׁחָתוֹ בִּידָיו, וְכַתִּיב (שְׁמוֹת לב, לד) 'זִבְיוֹם פְּקִדֵי וּפְקִדְתֵי עֲלֵיהֶם חֲטָאֵת'. וְכֵן מְבֹאֵר בַּסֵּנְהֶדְרִין (קב, א), אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אֵין לָךְ כָּל פּוֹרְעֵנוֹת וּפּוֹרְעֵנוֹת שְׂבָאָה לְעוֹלָם, שְׁאֵין בָּהּ אַחַד מִעֲשָׂרִים וָאַרְבַּעַה בַּהֲכַרְעָ לִיטְרָא שֶׁל עֵגֶל הָרָאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר 'זִבְיוֹם פְּקִדֵי וּפְקִדְתֵי עֲלֵיהֶם חֲטָאֵת', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, לְאַחַר עֲשָׂרִים וָאַרְבַּעַה דְּוִירֹת נִגְבָּה פְּסוּק זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקְרָא בְּאֻזֵּי קוֹל גְּדוֹל לְאַמֵּר קִרְבוּ פְּקוּדוֹת הָעִיר וְאִישׁ כְּלִי מִשְׁחָתוֹ בִּידָיו'. וּפִירֵשׁ רִש"י, 'זִבְיוֹם פְּקִדֵי', בְּתַשְׁעָה בָּאֵב וְכו', יוֹם מְזוּמָן לְפּוֹרְעֵנוֹת, בּוֹ חֲזוֹר מְרַגְלִים, בּוֹ נִחְרַב הַבַּיִת בְּרָאשׁוֹנָה וּבִשְׁנִיָּה. י. לְשׁוֹן הַגִּמְרָא, וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מָאִי דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת לב, טז) 'חֲרוֹת עַל הַלּוּחוֹת', אֶלְמָלִי לֹא נִשְׁתַּבְּרוּ לּוּחוֹת הָרָאשׁוֹנוֹת, לֹא נִשְׁתַּכַּחַה תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל, רַב אַחָא בְּרִי יַעֲקֹב אָמַר, אֵין כָּל אוֹמָה וְלִשׁוֹן שׁוֹלֶטת בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר 'חֲרוֹת', אֵל תִּיקְרִי 'חֲרוֹת', אֵלָּא 'חֲרוֹת', ע"כ. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת מִמָּה שֶׁמְבֹאֵר בְּיוֹמָא (ט, כ), שְׂכִינָתוֹ הַמְּקֹדֶשׁ הָרָאשׁוֹן נִחְרַב בְּשִׁבִּיל שְׁלוֹשׁ עֲבִירוֹת, עֲבֹדָה זָרָה גִּילּוֹי עֲרִירוֹת, וּשְׁפִיכּוֹת דַּמָּים, וּבֵית הַמְּקֹדֶשׁ הַשְּׁנִי נִחְרַב מִשּׁוּם עוֹוֹן שְׁנֵאת חֲנֹם. לְפִי שֶׁמֶל מְקוֹם, אִם לֹא מִשּׁוּם חֲטָא הָעֵגֶל, לֹא הָיָה בֵּית הַמְּקֹדֶשׁ חֲרַב, אִף מַחֲמַת חֲטָאִים אֵלָּה. [וְעוֹד, שֶׁחֲטָא הָעֵגֶל גָּרַם לְחֲטָאִים שֶׁהָיוּ סִיבוֹת לְחֲרוּבֵנוֹת שֶׁל בְּתֵי הַמְּקֹדֶשׁ. וְכֵן מִשְׁמַע בְּשׁו"ת בֵּית הַלֵּוִי (דְּרוֹשׁ יח) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, דְּאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ לּוּחוֹת הָרָאשׁוֹנוֹת, נִגְזַר עַל יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת בְּגִלּוֹת אִם יִחְטָאוּ עוֹד יוֹתֵר, אֲבָל קוֹדֶם שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ, הָיָה אֵיתָא בַּמִּסְכָּת עִירֹבִין, אֶלְמָלִי לֹא

ה. עַל פִּי הָרֵא"ם (שְׁמוֹת לא, יח). וּבְגוֹר אֲרִיָּה (שְׁמוֹת לה, כא) בִּיאָר הַהוֹכַחָה שֶׁמִּחַל לָהֶם, שְׁאֵין אַחַד דֵּר אֶצֶל שׁוֹנָאוֹ כִּי אִם אֶצֶל הָאוֹהֶב, וְדוּחָה הַשּׁוֹנָא מִמֶּנּוּ. וְעוֹד כָּתֹב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, 'כִּי כֹאשֶׁר יִשְׂרָאֵל עָשׂוֹ אֵת הָעֵגֶל, הָיָה כְּמוֹ אִשָּׁה שְׂמוֹנָה תַּחַת בַּעֲלָהּ, דְּבָקוּ בְּאַלְהֵי נֹכְרִי, וְאִמְרוּ (סוֹטָה כח, א), כִּי הָאִשָּׁה הַזֹּאת, אִסּוּרָה עוֹד לְבַעֲלָהּ, וְאֵין הִכָּר שֶׁנִּתְרַצָּה לָהֶם אֵלָּא כֹּאשֶׁר הָיָה שְׂכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם, וְאִם כֵּן נִרְאֶה כִּי לֹא נִטְמָאוּ, רַק עָרַב רַב הֵם שֶׁעָשׂוּ וְגִרְמּוֹ לִישְׂרָאֵל לְחֲטוֹא, וּלְפִיכֵן כֹּאשֶׁר חֲזוֹר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵל יִשְׂרָאֵל, וְהַשְׂכִּינָה עִמָּהּ, אִם כֵּן נִתְרַצָּה לָהֶם, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הָיָה הַחֲטָא מִן יִשְׂרָאֵל רַק מִן עָרַב רַב, כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רִש"י בַּפְּרָשָׁת תִּשְׁא' (שְׁמוֹת לב, ז). וְרֹאה עוֹד בְּתַנְחוּמָא (שֵׁם) וּבְמִדְרַשׁ (שְׁמו"ר נא, ד) וּבִפְסֵה תוֹאֵר הַשֵּׁלֶם (שֵׁם נא, ג ד"ה שִׁישׁ). ז. עַל פִּי הָרֵא"ם (בְּמִדְבָּר ט, טו). ז. וְלִכְּן נִקְטָה הַכְּתוּב לְשׁוֹן 'מִשְׁכָּן', וְלֹא 'אוֹהֶל מוֹעֵד' וְכַדּוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁמֶלֶת מִשְׁכָּן מוֹרָה עַל שְׂכִינָתוֹ הַשּׁוֹכֵן בְּתוֹכָהּ. עַל פִּי הָרֵא"ם (שֵׁם). ח. זֶה לְשׁוֹן הַכֶּסֶף נִבְחָר (לְרַבִּי אֲבִי עֲזַרְיָה) עֲלִיג זַל, בְּפִרְשָׁתוֹ ד"ה אֵלָּה, 'אֵלָּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן הָעֲדוֹת', פִּירֵשׁ רִש"י, עֲדוֹת הָיָה לִישְׂרָאֵל שְׁוִתָּר לָהֶם הַקֶּב"ה עַל מַעֲשֵׂה עֵגֶל, שֶׁהָיָה הַשְׂרָה שְׂכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם. וְקִשָּׁה לְפִי זֶה, הָא פִּירֵשׁ רִש"י אֵלָּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנִּתְמַשְׁכָּן שְׁנֵי פַעְמַיִם בְּעוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן, מָה זֶה עֲדוֹת לִישְׂרָאֵל שְׁוִתָּר לָהֶם הַקֶּב"ה עַל מַעֲשֵׂה עֵגֶל. ט. רֹאה בְּמִדְרַשׁ (אִיכ"ר ב, ג), עַד הֵיכָן חֲטָאוּ שֶׁל עֵגֶל קִיִּים וְכו', רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל בֶּר נַחֲמָנִי בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, עַד חוֹרֶבֶן בֵּית

וְעוֹד יֵשׁ לְדַקְדָּק, מִה מְיֻבֵּי שֶׁל זֶה
הָרָמֵז שֶׁנִּתְמַשְׁכֵּן שְׁנֵי פְעָמִים,
לְכָאן. וּמִכָּל שָׁכָן, שֶׁהִתְמַשְׁכֵּן שָׁעֲשׂוּ
בַּמִּדְבָּר לֹא נִתְמַשְׁכֵּן לְעוֹלָם, שֶׁהָרִי כָּל

הַכִּלִּים שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה נִגְנָזוּ (סוֹטָה ט, א).
וְיֵשׁ לֹאמֹר, שֶׁאֲמָרוּ ז"ל (ע"ז ה, א),
שֶׁיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם תְּרוּן עַל
מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שָׁאֵם חָטָא צָבוּר,

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאֵר

שָׁעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, לֹא נִתְמַשְׁכֵּן כָּל
דְּעוּדָּם, שֶׁהָרִי כָּל הַכִּלִּים שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, נִגְנָזוּ
(סוֹטָה ט, א)^ט, וְאִם כֵּן אֵין שִׁיךְ בָּהֶם לִשׁוֹן
'מִשְׁכּוֹן'. וְרַק בְּתֵי הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי
נִחְרְבוּ, וְכִלְיָהֶם שָׁעֲשָׂה שְׁלֹמֹה בֶּאֱרֵץ יִשְׂרָאֵל
גָּלוּ לְבֵין הָאוֹמוֹת, וְשִׁיךְ בָּהֶם לִשׁוֹן 'מִשְׁכּוֹן'
כִּיּוֹן שֶׁשָּׁפַךְ ה' אֶת חֲמַתּוֹ עֲלֵיהֶם, וְלִמָּה הוּצָרָךְ
הַכְּתוּב לְרָמֵז בַּפֶּרֶשֶׁת מִלֵּאכֶת הַמִּשְׁכָּן, אֵת
הַחֲזוֹרֻבְנוֹת שֶׁל בְּתֵי הַמִּקְדָּשׁ^י.

בַּחֲטָא הָעֵגֶל נֹדַע שֶׁתְּשׁוּבָה מוֹעִילָה לַחֲטָאֵי הַצָּבוּר

וְיֵשׁ לֹאמֹר - לְתַרְץ אֶת הַקּוּשִׁיּוֹת, בַּהֲקֵדֶם
מִה שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בַּגִּמְרָא (ע"ז ה, א)^{טו},
שֶׁיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם תְּרוּן עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל,
לְהַנְצִל מִהָעוֹנֶשׁ עֲלֵיו, שֶׁהֵם כִּמוֹ אֲנוֹסִים
בַּחֲטָא זֶה, מִשּׁוּם שֶׁלִּפִּי הָאֵמֶת הֵם לֹא הָיוּ

פְּעָמִים, נִלְמַד שִׁיחְרָבוּ בְּתֵי הַמִּקְדָּשׁ
וַיִּתְמַשְׁכְּנוּ, הָרִי מוֹכַח מִכָּן שֶׁלֹּא וַיִּתֵּר לָהֶם
הַקִּבְ"ה עַל חֲטָא הָעֵגֶל, שָׁאֵם הִיָּה מוֹתֵר
לָהֶם, שׁוֹב לֹא הָיוּ רְאוּיִים לְעוֹנֶשׁ שְׁבִתֵי
הַמִּקְדָּשׁוֹת יִיחְרָבוּ, וְאִם כֵּן קֶשֶׁה, הֵיכָן כָּתֹב
רש"י, שֶׁהִתְמַשְׁכֵּן עֲצָמוֹ, הוּא עֲדוֹת שׁוֹתֵר
לָהֶם הַקִּבְ"ה עַל חֲטָא זֶה^{טז}.

מִדּוּעַ בַּעֲנִין בְּנִיית הַמִּשְׁכָּן שֶׁלֹּא נִתְמַשְׁכֵּן
נִרְמַז עֲנִין חֲזוֹרְבֵן הַמִּקְדָּשׁ

וְעוֹד יֵשׁ לְדַקְדָּק - לְהַקְשׁוֹת עַל תַּחֲלִילַת דְּבָרֵי
רש"י, שֶׁמֶה מְיֻבֵּי - מִהִי הַשִּׁיכּוֹת שֶׁל זֶה הָרָמֵז
שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ נִתְמַשְׁכֵּן וְנִחְרַב שְׁנֵי פְעָמִים,
לְכָאן - לְפִרְשְׁתֵּינוּ הָעוֹסֶקֶת בַּעֲנִינֵי הַמִּשְׁכָּן,
וְאִינָה עוֹסֶקֶת בַּעֲנִינֵינוּ שֶׁל בֵּינֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ^{יז}.
וּמִכָּל שָׁכָן - יֵשׁ לְחַזֵּק הַקּוּשִׁיָּא, שֶׁהָרִי הַמִּשְׁכָּן

צִיּוֹנִים וּמִקְדָּוֹת

לִשׁוֹן הַסְפָּרוֹנוּ (כָּאן), כָּל אֶחָד מִחֻלְקֵי הַמִּשְׁכָּן
הַכְּתוּבִים לְמַעַלָּה וְכו', וְלִזֶּה לֹא נִפְסְדוּ, כִּאֲמָרֵם ז"ל
(יוֹמָא עב, א), שֶׁמָּא תֵּאֱמַר אֲבָד סְבָרִים וּבִטֵּל סְכוּיָן,
תִּלְמוּד לֹמֵר (שְׁמוֹת כו, טו), 'עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים',
שְׁעוֹמְדִים לְעַד וְלְעוֹלָמִי עוֹלָמִים. וְגַם כֵּן לֹא נִפְּל דָּבָר
מֵהֶם בֵּיד הָאוֹיְבִים, לְהִיפֹךְ מִמָּה שֶׁקֶרָה לְמִקְדָּשׁ
שְׁלֹמֹה וְכִלְיוֹ, כִּמְבֹאֵר בַּחֲזוֹרְבֵן בֵּית רִאשׁוֹן עַל יְדֵי
נְבוּזַרְאֲדָן, שֶׁלֹּא נִזְכַּר שֶׁם דָּבָר מַעֲנִינִי מִשְׁכָּן מִשֶּׁה
רַבְּנוּ ע"ה. יֵד. כִּיפָּה תוֹאֵר הַשִּׁלֵּם (שְׁמוֹר"ר נא, ג)
כְּתֹב, שֶׁאֲע"ג שֶׁמַּעֲשֵׂה מִשֶּׁה לֹא שִׁלְטָה בָּהֶן יֵד, מִכָּל
מָקוֹם, כִּיּוֹן דִּמְשָׁכֵן דּוּמָה לְמִקְדָּשִׁים שֶׁחֲרוּבוּ, וְהַשְׁרָאָה
הַשְׁכִּינָה בְּמִקְדָּשׁ בֶּאֱרֵץ יִשְׂרָאֵל, הֵיא הַמִּשְׁךְ שֶׁל
הַמִּשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר, אִם כֵּן, כִּשְׁנִחְרַב הַמִּקְדָּשׁ, נִמְצָא
שֶׁפִּסְקָה הַהַשְׁרָאָה שֶׁהַתַּחֲלִילָה בַּמִּשְׁכָּן, וְהָרִי זֶה כִּאֲלוֹ
הַמִּשְׁכָּן נִתְמַשְׁכֵּן. וְזוֹ לִשׁוֹן הַגִּמְרָא, וְהֵינֵנוּ
דֹּאמֵר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי, לֹא דוּד
רָאוּי לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה [שֶׁל בֵּת שֶׁבַע], וְלֹא יִשְׂרָאֵל רָאוּי
לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה [שֶׁל חֲטָא הָעֵגֶל] וְכו', לְפִי שְׁגִיבוּרִים
וְשִׁלְטִים בִּיצְרָם הֵי, וְלֹא הִיָּה רָאוּי לְהַתְּגַבֵּר יִצְרָם
עֲלֵיהֶן], וְלֹא יִשְׂרָאֵל רָאוּי לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה, דְּכִתְבִּי
(דְּבָרִים ה, כו) 'מִי יִתֵּן וְהָיָה לְכֻבֵּם זֶה לָהֶם לִירֵאָה

נִשְׁתַּבְּרוּ הַלְּחוֹחוֹת, אֵין כָּל אוֹמָה וְלִשׁוֹן שׁוֹלְטָת בָּהֶם.
וְרָאָה עוֹד שֶׁם (דְּרוֹש ו'). יֵא. וְרָאָה בְּמִשְׁכִּיל
לְדוּד (ד"ה מִשְׁכָּן) שְׁבִיָּאֵר, שֶׁלִּכְךָ כָּתֹב רש"י לִשׁוֹן
'וִיתֵר', לִפִּי שֶׁלֹּא הִתֵּה מַחֲלִילָה לְגִמְרִי, אֲלֵא וַיִּתּוֹר
לִפִּי שֶׁעָשָׂה שֶׁלֹּא לְכֻלּוֹתָם, אֲבָל אָמַר 'וְיִבְיֹום פִּקְדֵי גוֹ'.
יב. וְכַעֲיֵן קוּשִׁיָּא זוֹ, רָאָה גוֹר אֲרִיָּה (לח, כא) שֶׁתִּמָּה,
'וּמָאֵי עֲנִינוּ לְכָאן לְכָתוּב זֶה כָּאן, וְלִמָּה לֹא כָּתֹב זֶה
בְּכָל הַפֶּרֶשָׁה שֶׁקִּדְּמָה'. וּבְכָלִי יָקָר (שם) כָּתֹב, 'וְלִכְלֹל
הַמִּדְרָשִׁים צְרִיכִין אֲנוּ לִיתֵּן טַעַם מִה עֲנִינָם לְכָאן,
שֶׁהָרִי בְּלִי סִפְקָ שְׁעִיקָר פֶּרֶשָׁה זֹו נִאֲמָרָה עַל הַחֲשָׁבוֹן
אֲשֶׁר נִתֵּן מִשֶּׁה, וְמָה עֲנִין מִדְרָשִׁים אֵלוֹ לְכָאן'. וְרָאָה
כֹּזֶה בְּמִשְׁכִּיל לְדוּד (ד"ה הַמִּשְׁכָּן). יג. לִשׁוֹן
הַגִּמְרָא (סוֹטָה ט, א), דְּרֵשׁ רַב חִינְנָא בַּר פַּפָּא, מֵאֵי
דְּכִתְבִּי (תְּהִלִּים לג, א) 'וְנִינוּ צְדִיקִים בַּה' לִישְׁרִים נֹאחַ
תְּהִלָּה, אֵל תִּקְרִי נֹאחַ תְּהִלָּה, אֲלֵא נֹחַ תְּהִלָּה', זֶה
מִשֶּׁה וְדוּד שֶׁלֹּא שִׁלְטוֹ שׁוֹנְאִיָּהֶם בַּמַּעֲשִׂיהֶם. דוּד,
דְּכִתְבִּי (אִכָּה ב, ט) 'טַבְּעוּ בֶּאֱרֵץ שְׁעִרִיָּה'. מִשֶּׁה, דֹּאמֵר
מַר, מִשְׁבַּנְגָּה מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, נִגְנָזוּ אֵחֶל מוֹעֵד קֶרְשִׁיו
קֶרְסִיו וּבְרִיחֵיו וְעַמּוּדָיו וְאֲדָנָיו, הֵיכָא, אָמַר רַב חֲסִידָא
אָמַר אֲבִימִי, תַּחַת מַחֲלִילוֹת שֶׁל הֵיכָל. וְכָתֹב רַבִּינוּ בַּחֲיִי
(שְׁמוֹת טו, לב), שֶׁעֲמָהֶם נִגְנָזוּ גַם כָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן. וְזֶה

אומרים לו פלך אצל צבור, דהינו להורות התשובה לרבים. דמתחלה היה הפלך דעתא שאין התשובה מועלת לרבים, ואם היו ישראל חוטאים, לא

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

תשובתם^ט. דמתחלה - לפני שחטאו ישראל בעגל וחזרו בתשובה ונתקבלה תשובתם, היה הפלך דעתא - היה עולה על הדעת לומר, ואכן כך גם היתה שורת הדין, שאין התשובה מועלת לרבים שחטאו, לפי שחטאם מפורסם וגרם לחילול השם^י, ואם היו כלל ישראל חוטאים, לא היה יכול הקדוש ברוך הוא לשפך את חמתו - כעסו שיש לו עליהם מחמת העבירות שבידם, על העצים והאבנים של בית המקדש להחריבו^י, ועל ידי זה יינצלו מעונש על עוונות שלהם, כמו שעשה כשהחריב את הבית המקדש הראשון והשני, כדי להציץ את ישראל. אלא ח"ו היה שופך חמתו על ישראל עצמם והיו נאבדים, מפני שפדת

ראויים להכשל בו, אלא היתה גזירה מן השמים שיתגבר יצרם עליהם ויכשלו בזה, כדי שיחזרו בתשובה ותתקבל תשובתם, ובזה יפתח פתח לבעלי תשובה^י, שאם חטא צבור, לא יטעו לומר שאין להם תקנה בתשובה, לפי שאומרים לו - לציבור, בלך [לכו] אצל צבור, כלומר, לכו ולימדו מהציבור שחטאו כשעשו את העגל, ומכל מקום, כשחזרו בתשובה נתקבלה תשובתם ונמחל חטאם, ואף אתם תחזרו בתשובה על חטאתכם, ותשובתכם תתקבל. דהינו, שמה שנכשלו ישראל בחטא העגל, היה כדי להורות בכך את כח התשובה לרבים, שגם אם חטאו הרבים בעבודה זרה, מכל מקום, אם יחזרו בתשובה יקבל הקב"ה את

ציונים ומקורות

ללמדנו זאת. ואילו מדברי רבינו להלן בסמוך מבואר, שלא היתה התשובה מועילה קודם חטא העגל, וכשחזרו ישראל בתשובה, נתחדש ענין התשובה לרבים. ומדקדוק לשון רבינו נראה עוד, שמה שלא היתה התשובה מועילה, היינו שאף שכבר היה קיים ענין התשובה, מכל מקום, מדת הדין היתה מתגברת עליו ומקטרגת שכשהרבים חטאו, לא תתקבל תשובתם, אלא ייענשו. יח. כמו שאמרו בגמרא (שם), וצריכא, דאי אשמועינן יחיד, משום דלא מפרסם חטאיה, אבל צבור דמפרסם חטאיהו, אימא לא. יט. מליצה זו, על פי לשון המדרש (איכ"ר ד, יד; הו"ד בתוס' קידושין לא, ב ד"ה איסתיינא), 'מזמור לאסף אלוקים באו גוים בנחלתך' (תהלים עט, א), לא הוה קרא צריך למימר אלא 'בכי לאסף' וכו', ומה אומר 'מזמור לאסף' וכו'. כך אמרו לאסף, הקדוש ברוך הוא החריב היכל ומקדש, ואתה יושב ומזמר. אמר להם, מזמר אני ששפך הקדוש ברוך הוא חמתו על העצים ועל האבנים, ולא שפך חמתו על ישראל, הדא הוא דכתיב (איכה ד, יא) 'ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה'.

אותי כל הימים, אלא למה עשו, לומר לך שאם חטא יחיד, אומרים לו, כלך אצל יחיד. ואם חטאו צבור, אומרים (לו כלך) [להו, לכו] אצל צבור. [ומב"ש"ש (ד"ה ואם) כתב, 'הגרי"פ הגיה' להו, לכו'. ולי נראה דאין צריך, כי ציבור הוא שם לקבוץ פרטים בלשון יחיד, כמו עם. וכן מצינו בפסחים (ט, ב), תשע ציבורין של 'מצה', ואחד של חמץ, וכן בכל הסוגיא שם]. מו. על פי רש"י (ד, ב ד"ה לא עשו; ה, א ד"ה למור). וראה עוד בתוספות (ה, א ד"ה וצריכא), ובמהר"ם ביאר דבריהם, שנחלקו על רש"י, ופירשו שכוונת הגמרא אינה על עיקר חטאם, שלא היו ראויים לו, אלא על מה שנכתב החטא על שמם. וראה עוד בחידושי אגדות למהר"ל (ד, ב) שדקדק בפירוש רש"י, והאריך לבאר שעיקר התשובה כבר היה קיים קודם חטא העגל, אלא שהתשובה שעשו על חטא העגל הועיל להוציא ענין התשובה אל הפועל, ונפתח פתח לזה על ידי הצדיקים. וראה תורת חיים (שם), בביאור דברי רש"י. יז. מדברי המפרשים שבהערה קודמת, משמע שעיקר מה שתשובה מועילה לכפר, היה כך גם לולא חטא העגל, והוצרך חטא העגל רק בשביל

'הִנְנִי נִשְׁפָּט אוֹתָךְ עַל אֲמָרְךָ לֹא חָטָאתִי'. וְהָרִי זֶה דּוֹמָה לְאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ חוֹב עִם חֵבְרוֹ וְאִינוֹ רוֹצֵה לְפָרְעוֹ, שֶׁהוּא מְמַשְׁכֵּנוֹ עַד שִׁיפְרָעֵנוּ.

וְהָכָא נִמּוֹ, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹטֵל מֵהֶם הַמְקַדָּשׁ לְמִשְׁכּוֹן עַד שִׁיפְרָעוּ הַחוֹב, דְּהִינּוּ עַד שִׁישׁוּבוּ. וְזֶה הָיָה לְאַחַר מַעֲשֵׂה הָעֶגְל דְּוָקָא, שֶׁקִּדְּמָם

הַחֲטָאת הִיא תְּמוּת' (יחזקאל יח, ד), שְׁאִין לָהּ שׁוּם תְּקוּן אֶפְלוּ בְּתִשׁוּבָה. אֲבָל עָתָה שֶׁחָטְאוּ וְחִזְרוּ שֶׁיֵּשׁ תִּשׁוּבָה אַף לְרַבִּים, אִם כֵּן, כְּשֶׁרַבִּים חָטְאוּ, יֵשׁ לָהֶם לַעֲשׂוֹת תִּשׁוּבָה. וּכְשֶׁאִינֶם עוֹשִׂים תִּשׁוּבָה, אֵין נִגְמָר דִּינָם מִחֲמַת הָעֲבֵרוֹת, רַק מִחֲמַת שְׁאִין רוֹצִים לַעֲשׂוֹת תִּשׁוּבָה, בְּדִכְתִּיב (יִרְמְיָהוּ ב, לה)

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

חָטָאתִי, וְהִינּוּ שְׁעִיקָר טַעֲנָתוֹ שֶׁל הַקִּבָּה כְּלָפִי הָאָדָם הִיא עַל שֶׁאִינוֹ שֶׁב בְּתִשׁוּבָה, וְעַל כֵּן הוּא מַעֲנִישׁוֹ לַעֲזוּרָו שִׁישׁוּב בְּתִשׁוּבָה. וְהָרִי זֶה דּוֹמָה לְאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּבִיעַת חוֹב שֶׁל מִמּוֹן עִם - עַל חֵבְרוֹ, וְחִבְרֵי וְאִינוֹ רוֹצֵה לְפָרְעוֹ - לְשֵׁלֵם לוֹ אֶת חוֹבוֹ, שֶׁהוּא - הַתּוֹבֵעַ מִמֶּשְׁכָּנוֹ - לִוְקַח מִמֶּנּוּ מִשְׁכּוֹן עַד שִׁיפְרָעֵנוּ. וְהָכָא נִמּוֹ - וּכְמוֹ כֵּן כֵּאֵן בְּבֵית הַמְקַדָּשׁ, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹטֵל מֵהֶם אֶת בֵּית הַמְקַדָּשׁ לְמִשְׁכּוֹן עַד שִׁישׁוּבוּ הַחוֹב, דְּהִינּוּ עַד שִׁישׁוּבוּ בְּתִשׁוּבָה עַל חֲטָאתָם. שְׁכִישׁוּזוֹ בְּתִשׁוּבָה, יִמְחוּל לָהֶם הַקִּבָּה, וְנִחְשַׁב שֶׁהַחוֹב נִפְרַע, וּמִמִּילָא יֵשׁ לְהַחֲזִיר לָהֶם אֶת בֵּית הַמְקַדָּשׁ הַנִּחְשָׁב כְּמִשְׁכּוֹן.

וְדַבֵּר זֶה, שֶׁאִפְשָׁר לְצִיבּוֹר לְחִזּוֹר בְּתִשׁוּבָה עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם, וְשְׁעִיקָר הַדִּין עִם הַחוֹטְאִים הוּא רַק עַל מָה שֶׁאִינֶם חוֹזְרִים בְּתִשׁוּבָה, וְשֶׁעַל כֵּן נִיטֵל מִיִּשְׂרָאֵל הַבֵּית הַמְקַדָּשׁ כְּמוֹ מִשְׁכּוֹן עַד שִׁישׁוּבוּ בְּתִשׁוּבָה, זֶה הָיָה לְאַחַר מַעֲשֵׂה הָעֶגְל דְּוָקָא, שֶׁמִּמֶּנּוּ הִתְחַדָּשׁ שְׁגָם

הַדִּין הִיָּתָה מְקַטְרֶגֶת עֲלֵיהֶם וְאוֹמְרָת 'הִנֵּפֶשׁ הַחֲטָאת הִיא תְּמוּת' (יחזקאל יח, ד)², וְכִלּוּמָר, שְׁאִין לָהּ שׁוּם תְּקוּן אֶפְלוּ בְּתִשׁוּבָה, אִלָּא בְּמִיתָה לְבַד³.

בְּמַעֲשֵׂה הָעֶגְל הִתְחַדָּשׁ שְׁעִיקָר הַדִּין הוּא עַל הַמְנִיעָה מִהַתְּשׁוּבָה, וְלֹא נִיטֵל מִמֶּקְדָּשׁ כְּמִשְׁכּוֹן

אֲבָל עָתָה שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בְּעֶגְל, וְחִזְרוּ שֶׁיֵּשׁ תִּשׁוּבָה אַף לְחֲטָאִים שֶׁל רַבִּים, שֶׁהַקִּבָּה מְקַבֵּל אֶת תִּשׁוּבָתָם וּמוֹחֵל עַל חֲטָאֵם, אִם כֵּן, גַּם כְּשֶׁרַבִּים חָטְאוּ בְּהַמְשָׁךְ הַדּוּרוֹת, יֵשׁ לָהֶם לַעֲשׂוֹת תִּשׁוּבָה, וְהַקִּבָּה יִקְבֵּל אֶת תִּשׁוּבָתָם. וּכְשֶׁאִינֶם עוֹשִׂים תִּשׁוּבָה, אֵין הַטַּעַם שֶׁנִּגְמָר דִּינָם עַל יְדֵי הַקִּבָּה לְרַעָה, מִחֲמַת הָעֲבֵרוֹת עֲצֻמָּן, וּמִשׁוּם שֶׁאֵין הַתְּשׁוּבָה מִתְקַבֵּל לַפְטָרָם מִהַעֲוֹנָם. אִלָּא לַעֲלוֹם אַף שֶׁחָטְאוּ וְרָאוּ לְדוֹן אוֹתָם שִׁיעֲנֵשׁוּ עַל כֵּךְ, הִיָּה אִפְשָׁר שֶׁלֹּא יִיגְמָר דִּינָם לְחוֹבָה אִם יִחִזְרוּ בְּתִשׁוּבָה, וְנִמְצָא שֶׁהוּא נִגְמָר לְחוֹבָה רַק מִחֲמַת שְׁאִין רוֹצִים לַעֲשׂוֹת תִּשׁוּבָה, בְּדִכְתִּיב (יִרְמְיָהוּ ב, לה)⁴ 'הִנְנִי נִשְׁפָּט אוֹתָךְ עַל אֲמָרְךָ לֹא

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

הַפְּסוּק, 'וְתִמְאָרִי כִּי נִקְיִיתִי אֶךְ שֶׁב אִפּוֹ מִמֶּנִּי הִנְנִי נִשְׁפָּט אוֹתָךְ עַל אֲמָרְךָ לֹא חָטָאתִי'. וְזֶה לִשׁוֹן הִירוּשָׁלַי (תַּעֲנִית פ"ב ה"ו), אִמֵּר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, לְבֶשׂ שְׁמוּאֵל חִלּוּקֵן שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, אִמֵּר לַפְּנִי, רַבּוֹן הָעוֹלָמִים, כְּלוּם אַתָּה דָן אֶת הָאָדָם אִלָּא עַל שֶׁהוּא אוֹמֵר לַפְּנִיךְ לֹא חָטָאתִי 'הִנְנִי נִשְׁפָּט אוֹתָךְ עַל אוֹמְרְךָ לֹא חָטָאתִי', וְאִלּוּ אוֹמְרִים לַפְּנִיךְ חָטָאנוּ, ע"כ.

ב. לִשׁוֹן הַפְּסוּק, 'הֵן כָּל הַנִּפְשׁוֹת לִי הֵנָּה כְּנֶפֶשׁ הָאָב וּכְנֶפֶשׁ הַבֵּן לִי הֵנָּה הַנִּפְשׁ הַחֲטָאת הִיא תְּמוּת. כֹּא. עַל פִּי לִשׁוֹן הִירוּשָׁלַי (מִכּוֹת פ"ב ה"ו), שֶׁאִלּוּ לְחִכְמָה, חוּטָא מִהוּ עוֹנֵשׁוּ, אִמֵּר לָהֶם 'חֲטָאִים תִּרְדָּף רַעָה' (מִשְׁלֵי יג, כא). שֶׁאִלּוּ לְנִבּוּאָה, חוּטָא מִהוּ עוֹנֵשׁוּ, אִמֵּר לָהֶן 'הַנִּפְשׁ הַחֲטָאת הִיא תְּמוּת' (יחזקאל יח, ד). שֶׁאִלּוּ לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, חוּטָא מִהוּ עוֹנֵשׁוּ, אִמֵּר לָהֶן, יַעֲשׂוּ תִשׁוּבָה וְיִתְכַפֵּר לוֹ. כִּב. לִשׁוֹן

לָכֵן, לֹא הָיָה אֶפְשָׁר בְּלֹא מִיתַת עֶצְמוֹן
שֶׁל הַחוּמָאִים.

וְאִם כֵּן, זֶה שֶׁנִּקְרָא הַמִּקְדָּשׁ 'מִשְׁכָּן',
הוא עֲדוּת לְיִשְׂרָאֵל שׁוֹתֵר לָהֶם
הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מַעֲשֶׂה הָעֵגֶל, שְׁמוֹהָ

נִשְׁמָע שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיִים לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה,
אֲלָא בְּדִי לְהוֹרוֹת תְּשׁוּבָה לְצַבּוֹר. וּבִזְוָה
נִתְקַשְּׂרוּ בְּקֶשֶׁר אֲמִיץ הַשְּׁנִי דְבוּרִים
שֶׁל רִשְׁי ו'ל, וּמִתְרַצֵּת קִשְׁיֹת
הַמִּפְרָשִׁים.

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

הַצִּיבוֹר כְּשִׁיחֲזָרוּ בְּתִשׁוּבָה עַל עוֹנוֹתֵיהֶם,
הַקִּב"ה מִקְבֵּל אֶת תְּשׁוּבָתָם, לִפִּי שֶׁקָּדַם לָכֵן,
לֹא הָיָה אֶפְשָׁר שִׁימְחֹל הַקִּב"ה עַל הַחֲטָא,
בְּלֹא מִיתַת עֶצְמוֹן שֶׁל הַחוּמָאִים, כְּעוֹנֵשׁ עַל
חֲטָאתָם, מִפְּנֵי קִטְרוֹג מִדַּת הַדִּין, וּמִמִּילָא לֹא
הָיָה שִׁיךְ נְטִילַת מִשְׁכּוֹן שֶׁהוּא רַק בִּשְׁבִיל
שִׁיחֲזָרוּ בְּתִשׁוּבָה.

וְאִם כֵּן, זֶה שֶׁנִּקְרָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ 'מִשְׁכָּן',
בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְמַשְׁכֵּן עַל עוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
וְאִינוּ מַעֲנִישִׁם אֲלֵא מִמִּתֵּן לָהֶם שִׁישׁוּבוּ,
הוּא עֲדוּת לְיִשְׂרָאֵל שׁוֹתֵר לָהֶם הַקִּדּוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא עַל מַעֲשֶׂה הָעֵגֶל, שֶׁהָיָה מִזְוָה^כ
נִשְׁמָע, שֶׁלֹּא הָיוּ יִשְׂרָאֵל רְאוּיִים לְאוֹתוֹ
מַעֲשֶׂה שֶׁל חֲטָא הָעֵגֶל, וּמָה שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם
מִשְׁמִים לַעֲשׂוֹתוֹ, לֹא הָיָה אֲלֵא בְּדִי לְהוֹרוֹת
תְּשׁוּבָה לְצַבּוֹר^{כז}.

וּבִזְוָה נִתְקַשְּׂרוּ בְּקֶשֶׁר אֲמִיץ הַשְּׁנִי
דְבוּרִים שֶׁל רִשְׁי ו'ל, שְׁמָה שֶׁכָּתַב בְּתַחֲלִיל

דְּבָרָיו, שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ עֲתִיד לְהִתְבַּטֵּל מִפְּנֵי
עוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהֵינּוּ כְּנִטְלַת
'מִשְׁכּוֹן' עַד שִׁיחֲזָרוּ בְּתִשׁוּבָה, וּמִשׁוּם
שֶׁתְּשׁוּבָה מוֹעִילָא אִפִּילוּ לַחֲטָאִים שֶׁל צִיבוֹר,
זֶה הַהוֹכָחָה וְהַעֲדוּת שׁוֹתֵר הַקִּב"ה עַל חֲטָא
הָעֵגֶל, כְּלוּמֹר, שֶׁהַקִּב"ה אִינוּ מַחֲשִׁיב לָהֶם
אוֹתוֹ לַחֲטָא, כִּיּוֹן שֶׁאֲנוֹסִים הֵם בְּכך, שֶׁהָיָה
לֹא בֹא לָהֶם חֲטָא זֶה בְּרִצּוֹנָם, שֶׁגִּזְרִיהָ מִן
הַשָּׁמַיִם הִיטָה, כְּדִי לְהוֹרוֹת לְרַבִּים
שֶׁהִתְשׁוּבָה מוֹעִילָה, וְאִם כֵּן בּוֹדָאִי וִיתֵר לָהֶם
עַל כֵּךְ^{כח}. וּמִתְרַצֵּת בִּזְוָה קִשְׁיֹת הַמִּפְרָשִׁים -
שְׁכִיּוֹן שְׁלוּלָא חֲטָא הָעֵגֶל לֹא הָיוּ נַחֲרָבִים
בְּתֵי הַמִּקְדָּשׁוֹת, וְיִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ גּוֹלִים
וּמִשְׁתַּעֲבָדִים לְאוֹמוֹת, אִם כֵּן, הֵיכָן כָּתַב
רִשְׁי שֶׁהַמִּשְׁכָּן הוּא עֲדוּת שֶׁהַקִּב"ה וִיתֵר
לָהֶם עַל מַעֲשֶׂה הָעֵגֶל. וְלִהְיוֹת מִיּוֹשֵׁב,
שֶׁמִּכָּן שֶׁנִּקְרָא 'מִשְׁכָּן' מוֹכַח שֶׁתְּשׁוּבָה
מוֹעִילָה לְרַבִּים, וְזֶה נִתְחַדֵּשׁ רַק עֲתָה כְּשֶׁמִּחַל
לָהֶם עַל עוֹן הָעֵגֶל, וְלוֹלָא מַעֲשֶׂה הָעֵגֶל, לֹא

צִיּוֹנִים וּמִקְדּוֹת

עַל שֶׁאֵר עוֹנוֹת הַקִּב"ה אִינוּ מוֹוֹתֵר, אֲבָל עַל חֲטָא
הָעֵגֶל וִיתֵר, לִפִּי שֶׁהִתְבַּרְרָ שֶׁלְּתַחֲלִילָה לֹא הָיָה בְּכך
חֲטָא וְנִחְשָׁבוּ כְּאֲנוּסִים. כֹּה. וְמָה שֶׁכָּתַב רִשְׁי
'מִשְׁכָּן הָעֲדוּת' שֶׁהִיָּה בִּזְוָה עֲדוּת שׁוֹתֵר לְיִשְׂרָאֵל עַל
חֲטָא הָעֵגֶל, עֵינֵךְ הַהוֹכָחָה הֵינּוּ מִכָּן שֶׁנִּקְרָא 'מִשְׁכָּן'
ע"ש שְׁעֵתִיד לְהִתְמַשְׁכֵּן, נִמְצָא שֶׁעֵינֵךְ הָעוֹנֵשׁ הֵינּוּ
עַל כֵּךְ שֶׁאִינִם שְׁבִים בְּתִשׁוּבָה וְלֹא עַל הַחֲטָא, כִּי עַל
הַחֲטָא תוֹעִיל הַתְּשׁוּבָה. וְלִכְךָ לֹא קִשָּׁה הָאִיךְ גָּלוּ וְכו',
שֶׁהָיָה בּוֹדָאִי כָל זְמַן שֶׁאִינִם שְׁבִים בְּתִשׁוּבָה, הָרִי הֵם
נִעֲנָשִׁים עַל כֵּךְ, אוֹלָם אִם לֹא הִיָּה מוֹוֹתֵר לָהֶם וְלֹא
הִיָּה מִתְחַדֵּשׁ דֶּרֶךְ תְּשׁוּבָה לְרַבִּים, חוֹרֵבֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
הִיָּה עוֹלָמִית, וְלֹא בִגְדֵי מִשְׁכּוֹן. [קִצֵּת יֵשׁ לְדַקֵּק עַל
דְּבָרֵי רַבֵּנוּ, שֶׁהָיָה מְדַבְּרֵי רִשְׁי מִשְׁמַע שֶׁהַהוֹכָחָה
הֵינּוּ מִמָּה שֶׁהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בִּינֵיהֶם, וְלֹא מִמָּה
שְׁעֵתִיד לְהִתְמַשְׁכֵּן. וְאוֹלֵי יֵשׁ לְבָאֵר הַכוּוּנָה, שֶׁהִיָּה

כֹּה. הֵינּוּ מִכָּן שֶׁמִּעֲתָה נִקְרָא 'מִשְׁכָּן' מִלְשׁוֹן מִשְׁכּוֹן,
מוֹכַח שֶׁמִּעֲתָה כָּל הָעוֹנֵשׁ שֶׁל בְּנֵי אִינוּ עַל עֲצָם
הַחֲטָא אֲלֵא הֵינּוּ כְּעֵין מִשְׁכּוֹן, שֶׁמִּמִּתֵּן לָהֶם עַד
שִׁישׁוּבוּ בְּתִשׁוּבָה, וּמוֹכַח שֶׁכָּל הַחֲטָא שֶׁחֲטָאוּ בְּעֵגֶל
הָיוּ לְלַמֵּד עַל כֵּךְ, נִמְצָא שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיִים בְּעֲצָמָם
לַחֲטָא, וְאִם כֵּן יֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל תִּירוֹן עַל מָה מַעֲשֶׂה
הָעֵגֶל, וְדוּמִים לְמִי שֶׁאֲנוֹס אוֹתָם לַחֲטָא.
כֹּד. וְמָה שֶׁאֲמָרוּ שׁוֹתֵר לָהֶם עַל חֲטָא זֶה, אִינוּ
כְּפִשׁוּטוֹ שֶׁהָיוּ רְאוּיִים לְהַעֲנִשׁ עֲלָיו וּמַחֵל לָהֶם
הַקִּב"ה, אֲלֵא שֶׁהַחֲשִׁיבִים כְּאֲנוּסִים שֶׁאִינִם רְאוּיִים
לְהַעֲנִשׁ עַל כֵּךְ. לִפִּי דְּבָרֵי רַבֵּינוּ, יֵשׁ לִיִּישֵׁב מָה
שֶׁהִקְשָׁה בּוֹרַע יִשְׂרָאֵל (בְּפִרְשֵׁינוּ בְּרִשְׁי ד"ה מִשְׁכָּן),
הֵיכָן כָּתַב רִשְׁי כֵּאֵן שֶׁהַקִּב"ה וִיתֵר לָהֶם עַל מַעֲשֶׂה
הָעֵגֶל, וְהָרִי לְעִיל (שְׁמוֹת לֵד, ז) כָּתַב רִשְׁי, שֶׁהַקִּב"ה
אִינוּ מוֹוֹתֵר עַל הָעוֹן לְגַמְרִי. לִפִּי שִׁישׁ לּוֹמֵר, שֶׁאֲמַנִּם

(א) 'לְיִשְׂרָאֵל נֶאֱמָר תְּהִלָּה, אִם כֵּן, הִיא לֹא
לְהִקְרֹא 'מִקְדָּשׁ' וְלֹא 'מִשְׁכָּן'. וְאִם נִקְרָא
גַם הוּא מִשְׁכָּן, הִיא לֹא לְהִתְמַשְׁכֵּן נָמִי.
וּמִשּׁוּם הַכִּי, כָּתוּב זֶה הָרָמֹז כָּאֵן, לֹאמַר
שִׁשְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת לְבַד יֵשׁ לָהֶם

וְהַפְּעֵם שֶׁבֶּא זֶה הָרָמֹז לְכָאֵן, יֵשׁ
לֹאמַר, שֶׁבֶּא לְתֵרֵץ קָשְׂיָא
אַחֲרֵת, שְׁהוֹאִיל שְׁוֵה הַמִּשְׁכָּן שְׁעִשָּׂה
מִשָּׂה בַּמִּדְבָּר לֹא נִתְמַשְׁכֵּן אֶלָּא נִגְזַר, כְּמוֹ
שֶׁאָמְרוּ ז"ל (סוטה ט, א) עַל פְּסוּק (תהלים לג,

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

הַפְּסוּק (תהלים לג, א) כִּי 'לְיִשְׂרָאֵל נֶאֱמָר
תְּהִלָּה, אִם כֵּן הִיא לֹא לְמִשְׁכָּן לְהִקְרֹא
'מִקְדָּשׁ', וְלֹא 'מִשְׁכָּן', שְׁהִיא לֹא נִתְמַשְׁכֵּן
בִּיד הַקִּבְ"ה, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא נִחְרַב בְּדֶרֶךְ נְטִילַת
מִשְׁכּוֹן, אֲלֵא נִגְזַר. וְאִם נִקְרָא גַם הוּא
מִשְׁכָּן, הִיא לֹא לְהִתְמַשְׁכֵּן נָמִי - הִיא רְאוּיָה
שֶׁגַם כֵּן יִלְקַח מִיִּשְׂרָאֵל כְּמִשְׁכּוֹן כְּדֶרֶךְ
שֶׁהִבִּית הַמִּקְדָּשׁ נִלְקַח מֵהֶם.

וּמִשּׁוּם הַכִּי - לִיִּישֵׁב קוּשִׁיָּה זֶה כָּתוּב
הַפְּסוּק זֶה הָרָמֹז - שֶׁנִּכְתַּב שְׁנֵי פַעַמִּים מִשְׁכָּן
לְרִמּוֹז לְשְׁנֵי בְּתֵי מִקְדָּשׁוֹת שְׁעִתִּידִים
לְהִיחָרֵב, כָּאֵן - בְּפֶרֶשֶׁת הַמִּשְׁכָּן, לֹאמַר -
לְרִמּוֹז שִׁשְׁנֵי בְּתֵי מִקְדָּשׁוֹת לְבַד יֵשׁ לָהֶם

הִיא שִׁיךְ כָּלִל קִבְּלַת הַתְּשׁוּבָה לַחֲטָא
הַצִּיּוֹר, אֲלֵא הִיוּ הַחֲטָאִים מֵתִים ח"ו.¹

אף שהמשכן לא נתמשכן אין לקרותו בשם החשוב יותר
מבית המקדש

וְהַפְּעֵם שֶׁבֶּא זֶה הָרָמֹז עַל בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ, לְכָאֵן בְּפֶרֶשֶׁת הַעֲוֹסֶקֶת בַּעֲנִין
הַמִּשְׁכָּן וְלֹא בַּעֲנִין הַמִּקְדָּשׁ, יֵשׁ לֹאמַר
שֶׁהִכְתוּב כָּאֵן לְתֵרֵץ כִּכְךָ קָשְׂיָא אַחֲרֵת,
שֶׁלֹּאֲוֹרָה קִשָּׁה הוֹאִיל שְׁוֵה הַמִּשְׁכָּן שְׁעִשָּׂה
מִשָּׂה בַּמִּדְבָּר לֹא נִתְמַשְׁכֵּן - לֹא נִחְרַב, אֶלָּא
נִגְזַר תַּחַת מַחִילוֹת הַהִיכָל, כְּשִׁבְנָה שֶׁלֹּא
הַמֶּלֶךְ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן², כְּמוֹ
שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בַּגְּמָרָא (סוטה ט, א) עַל

צִיּוֹנִים וּמִקְדָּשׁוֹת

רַבִּינוּ לְשִׁיר הַשִּׁירִים (אוֹת ב), שְׁדָן אִם בַּחֲטָא הֶעֱגַל
חֲזֹרָה הַזֹּהָמָא לְמִקְדָּמָה לְגַמְרִין. כֵּן. עֲתָה
מִיִּישֵׁב רַבִּינוּ אֶת הַקּוּשִׁיָּא הַשְּׁנִיָּה, שֶׁמָּה הַשִּׁיכּוֹת שֶׁל
רִמּוֹז לְחֹרֶבֶן בְּתֵי הַמִּקְדָּשׁ בְּפֶרֶשֶׁת הַעֲוֹסֶקֶת בַּעֲנִינֵי
הַמִּשְׁכָּן. כֵּן. כְּמִבְּאֹר לַעֲיִל. וְאִף שֶׁאַחֲרֵי
שֶׁהוֹעֲמֵד הַמִּשְׁכָּן בְּשִׁילָה וְעַמְדָּה שֶׁם שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת
וּשְׁשִׁים וְתֵשַׁע שָׁנִים, נִחְרַב הַמִּשְׁכָּן בְּסוֹף יָמֵי עֲלִי
הַכֹּהֵן, לֹא הָיָה חֹרֶבֶן גָּמוּר שֶׁל הַמִּשְׁכָּן וְכִלְיוֹ, אֲלֵא
שֶׁנִּשְׁבָּה הָאֲרוֹן, וְהוֹעֲתָק הַמִּשְׁכָּן מִשָּׁם עַל פִּי ה'. עַל
פִּי חֲזוֹן אִישׁ (קִדְּשִׁים קמ"א, סִימָן מ"א אוֹת יח). וּבְשׁוֹ"ת
חֲתָם סוֹפֵר (י"ד סִימָן רס"ד) כָּתוּב, שֶׁלֹּא מִצִּיּוֹן שֶׁנִּחְצַו
פְּלִישְׁתִּים אֶת מִשְׁכָּן שִׁילָה, אֲלֵא רַק שֶׁנִּשְׁבָּה הָאֲרוֹן.
וְעַל דְּבָרֵי הָאֲחֵרונים יֵשׁ לְהַעֲרִיר לְכֹאֲוֹרָה, מִלְּשׁוֹן
הַגְּמָרָא בּוֹבְחִים (קִי"ח, ב) 'חֲרֹבָה שִׁילָה'.
כֵּן. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'נִגְזַר צִדִּיקִים בָּה' לְיִשְׂרָאֵל נֶאֱמָר
תְּהִלָּה'.³ בִּזְרַע בְּרַךְ (פֶּרֶשֶׁת דְּבָרִים דְּרוּשׁ רִאשׁוֹן,
ד"ה וְלִהְיוֹת) כָּתוּב לְבָאֵר הַחִילּוֹק, שֶׁהַמִּשְׁכָּן נִחְשָׁב
כְּמִשְׁכּוֹן שֶׁנִּתְּנָה יִשְׂרָאֵל לְהַקְבִּיָּה 'בְּשַׁעַת הַלּוֹוֹאֲתוֹ',
עַל הַתּוֹרָה שֶׁקִּיבְּלוּ מִמֶּנּוּ, וּמִבְּאֹר בְּטוֹר (ח"מ סִימָן
עב) שֶׁבֹּאֵפֶן זֶה אֵין בַּעַל חוֹב קוֹנֵה מִשְׁכּוֹן [שֶׁלֹּא נִתֵּן
בְּשִׁבְלִי לְגַבְּתוֹת], וְהוּא נִחְשָׁב עֲדִיין שֶׁהוּא שֶׁלֹּנוּ, וְלִכְךָ
לֹא נִחְרַב. אֲבָל הַמִּקְדָּשׁ נִחְשָׁב שְׁנִיתָן כְּמִשְׁכּוֹן שֶׁלֹּא

שֶׁגַם זֶהוּ חֶלֶק מֵהַעֲדוּת, מִכָּךְ שֶׁלֹּא הִרְגָם אֲלֵא קִיבַל
תְּשׁוּבָתָם וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם, וְכֵן לַעֲתִיד, רַק
'מִמִּשְׁכָּן' מוֹכַח שֶׁאִינוּ מַעֲנִישׁ עַל הַחֲטָא, רַק עַל כֵּךְ
שֶׁלֹּא שָׁבִים בְּתִשְׁבּוּחָה]. כֵּן. יֵשׁ לְהַעֲרִיר, לְפִי מָה
שֶׁלִּפְנֵי חֲטָא הֶעֱגַל לֹא שֶׁלֹּט בִּישְׂרָאֵל יִצַּר הָרַע
לְחֲטִיָּאָם (רֵאשִׁי שֶׁבַת קמ"א; ע"ז כב, ב), וְא"כ אַחֲרֵי
שׁוֹתֵר לָהֶם, לְכֹאֲוֹרָה הִיא רְאוּיָה שְׁשׁוּב לֹא יִשְׁלֹט
בָּהֶם יִצַּר הָרַע, וּמִמִּילָא לֹא הִיָּה הַחֹרֶבֶן אִף בְּדֶרֶךְ
מִשְׁכּוֹן. וְיִתְכַּן לֹאמַר, שֶׁרַק עַל הָעוֹנֵשׁ וְיִתֵּר לָהֶם, שֶׁלֹּא
תְּשׁוּלֹט בָּהֶם אוֹמֶה וְלִשׁוֹן. אֲבָל מָה שֶׁהִבְיָאוּ עַל
עֲצָמָם יִצַּר הָרַע, לֹא נִפְסַק כֵּן אִף לְאַחֲרֵי שׁוֹתֵר לָהֶם
[וְכֵן מִבְּאֹר בְּתוֹרַת חַיִּים (ע"ז ד, ב), שֶׁלֹּאֲחֵר שֶׁנִּתְגַּבֵּר
עֲלֵיהֶם יִצַּרם בְּמַעֲשֵׂה הָעֶגְלָה, שׁוּב לֹא הִיָּה הִיכּוֹלָת
בִּידם לְהִתְגַּבֵּר נִגְדּוֹ כֵּל כֵּךְ, שֶׁכֵּךְ הוּא דְרֹכּוֹ שֶׁל
הִיִּצְהָר, שֶׁכֵּל הַשּׁוּמָע לֹו הוּא הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר עֲלֵיוֹן].
וְכִיּוֹן שֶׁחֲטָאוּ, נַעֲשׂוּ בַּחֲוֹרֶבֶן הַמִּקְדָּשׁ, וְמָה שׁוֹתֵר
לָהֶם עַל חֲטָא הָעֶגְלָה, הוֹעִיל שֶׁהַמִּקְדָּשׁ יִלְקַח רַק
בְּגֵדֵי מִשְׁכּוֹן, וְהָאוֹמֶת לֹא יִשְׁלֹט עֲלֵיהֶם לְגַמְרֵי.
[וְעֵינֵיקָר מָה שֶׁפֶּסֶק מֵהֵן הִיִּצַּר הָרַע בְּמִתֵּן תּוֹרָה,
מִבְּאֹר בּוֹוֹרָה (פֶּרֶשֶׁת בְּרָאשִׁית נב, ב) שֶׁכְּשַׁעֲשׂוּ אֶת
הָעֶגְלָה, חֲזֹרָה זֹהָמִתָּן. וְנִרְאֶה שֶׁלֹּא הִיָּה בְּגֵדֵי עוֹנֵשׁ,
אֲלֵא שֶׁלֹּא זָכוּ עוֹד לְמַעֲלָה יִתִּירָה זֹו. וְרֵאשִׁי בְּפִירוּשׁ

בִּירוּשָׁלַיִם נִקְרָאוּ 'מִשְׁכָּן', אֵינוֹ מִן הָרָאוּ
שְׁנֵה שְׁנַעְשָׁה בְּחוּץ לָאָרֶץ, יְהִי גָדוֹל
מֵהֶם אֵף בָּשָׂם.

וּמִשּׁוֹם הָכִי, דִּינָה הַפְּתוּב לֹאמַר 'אֵלֶּה
פִּקּוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן', שְׁנֵה
נִקְרָא 'מִשְׁכָּן' בְּשִׁבְלִי 'מִשְׁכָּן מִשְׁכָּן', דִּגְמָם

לְהַתְּמִשְׁכָּן, מִפְּעַם שְׁאָמְרוּ ז'ל (פסחים פח,
א), שְׁאֲבָרְהֶם קָרָאוּ 'הָר' (בראשית כב, יד),
וַיִּצְחָק קָרָאוּ 'שְׂדָה' (שם כד, סג), וְיִהְיֶה צָרִיד
שְׁהַחֲרָפָן יְהִי בְּהָר הַמּוֹרִיָּה דִּהְיִנוּ
בִּירוּשָׁלַיִם, וְזֶה הָיָה חוּץ לִירוּשָׁלַיִם.
וְהוֹאִיל שֶׁהֵם שְׁהָיוּ בְּמָקוֹם הַקֹּדֶשׁ

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

'מִשְׁכָּן' עַל שֵׁם שְׁעִתִּידִים לְהַתְּמִשְׁכָּן, לִכְן
אֵינוֹ מִן הָרָאוּ שְׁנֵה הַמִּשְׁכָּן שְׁנַעְשָׁה בְּחוּץ
לָאָרֶץ, וְלֹא בִירוּשָׁלַיִם, יְהִי גָדוֹל מֵהֶם אֵף
בָּשָׂם, וַיִּקְרָא מִקְדָּשׁ.

וּמִשּׁוֹם הָכִי, דִּינָה הַפְּתוּב לֹאמַר 'אֵלֶּה
פִּקּוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן', שִׁמְשָׁכָן זֶה שְׁהוּקָם
בְּמַדְבָּר, נִקְרָא גַם כֵּן 'מִשְׁכָּן', וְלֹא מִקְדָּשׁ, אֵף
עַל פִּי שֶׁהוּא לֹא נִתְמַשְׁכָּן וְלֹא נַחֲרַב, הוּא
בְּשִׁבְלִי 'מִשְׁכָּן מִשְׁכָּן' - שִׁבְכַפְּלִיּוֹת הַפְּסוּקָה

לְהַתְּמִשְׁכָּן עַל יְדֵי שִׁיחֲרָבוֹ, מִפְּעַם שְׁאָמְרוּ
רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּגִמְרָא (פסחים פח, א) ^א,
שְׁאֲבָרְהֶם קָרָאוּ לְהָר הַמּוֹרִיָּה 'הָר', וַיִּצְחָק
קָרָאוּ לְהָר הַמּוֹרִיָּה 'שְׂדָה' ^ב, וְלִכְן הָיָה צָרִיד
שְׁהַחֲרָפָן יְהִי בְּהָר הַמּוֹרִיָּה ^ב, דִּהְיִנוּ
בִּירוּשָׁלַיִם, וְאֵילוּ זֶה הַמִּשְׁכָּן הָיָה חוּץ
לִירוּשָׁלַיִם, וְעַל כֵּן לֹא הָיָה רָאוּי שִׁתְּמַשְׁכָּן
וַיִּחֲרַב. וְהוֹאִיל שֶׁהֵם - שְׁנֵי בְּתֵי הַמִּקְדָּשׁוֹת
שְׁהָיוּ בְּמָקוֹם הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם, נִקְרָאוּ

צִיּוּנִים וּמִקְדָּאוֹת

חֵיִךְ אֵתָּה קִרְאָתוֹ בֵּית עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה, וְאֵנִי קוֹרָא אוֹתוֹ
עַל שִׁמְךָ, שְׁנֹאמַר (יִשְׁעִיָּהוּ ב, ג) 'לִכּוֹ וְנַעֲלָה אֶל הָר ה''
אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב'. ^אב. הַמְהַרְשָׁא (בְּעֵין
יַעֲקֹב פְּסָחִים שֵׁם ד"ה שְׁכָתוֹב) בִּיָּאָר, שְׁאֲבָרְהֶם שְׁקָרָאוּ
הָר, הָיָה רִמּוֹ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָרָאשׁוֹן וְנִתְקִיִּים בְּחוֹרְבָנוֹ
הַפְּסוּקָה (אִיכָה ה, יח), 'עַל הָר צִיּוֹן שְׁמִשְׁמָם', וַיִּצְחָק
שְׁקָרָאוּ שְׂדָה, הָיָה בִּכְךָ רִמּוֹ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁנִי,
וְנִתְקִיִּים בְּחוֹרְבָנוֹ הַפְּסוּקָה (יִרְמְיָהוּ כו, יח) 'צִיּוֹן שְׂדָה
תַּחֲרֹשׁ'. רָאָה שְׁעַר הַחֲצֵר (סִימָן כח) בְּשֵׁם יַלְקוּט דוד
(פְּרִשְׁת לך לך), שִׁמְקָדֶשׁ הָרָאשׁוֹן נִבְנָה בְּזִכְתּוֹ אֲבָרְהָם,
וְעַל יְדֵי שִׁיחָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמַעְעָל, נַחֲרַב. וּמִקְדָּשׁ שְׁנִי
בְּזִכְתּוֹ יִצְחָק, וְעַל יְדֵי שִׁיחָא מִמֶּנּוּ עֲשִׂיו, נַחֲרַב. וְעוֹד
כְּתַב, 'אֲבָרְהָם קָרָאוּ הָר, יִצְחָק שְׂדָה, לִכְן נַחֲרָבוּ ב'
מִקְדָּשׁוֹת. וְרָאָה בּוֹה בְּהַרְחָבָה, בְּאֶלְשִׁיךְ (בְּרֹאשִׁית כח,
יט) וּבְשִׁלָּה (פְּרִשְׁת כִּי תֵצֵא תוֹרָה אוֹר אוֹת לך).
^גב. מִדְּבָרֵי רִבְנוֹ מִבּוּאָר, שְׂרַק חוֹרְבָן הַמִּקְדָּשׁ
שִׁבְירוּשָׁלַיִם יוֹעִיל לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּיתָה וְלֹאֲבִיא
אוֹתָם לְיַדֵּי הַתְּשׁוּבָה, אִלֵּם הַמִּשְׁכָּן שִׁבְמִדְּבָר, אֵף אִם
הָיָה נַחֲרַב לֹא הָיָה מוֹעִיל לְיִשְׂרָאֵל לְהַצִּילָם, וּבִכְךָ
מוֹבֵן הַטַּעַם שֶׁאֵף שֶׁהָבִית שִׁנְבָנָה בְּמַדְבָּר נִקְרָא מִשְׁכָּן,
אֲעַפ"כ לֹא נַחֲרַב, כִּי בִכְךָ אֵין תּוֹעֵלֶת לְיִשְׂרָאֵל. וְאוּלִי
יֵשׁ לְבָאָר דְּבָרֵי רִבְנוֹ, עַל פִּי מַה שְׁכָתוֹב הַמְהַרְשָׁא
(בְּעֵין יַעֲקֹב פְּסָחִים שֵׁם ד"ה שְׁכָתוֹב) שֶׁהִשְׁמֹת 'הָר'
ו'שְׂדָה', הָיוּ רִמּוֹ לְחוֹרְבָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרָאשׁוֹן וְהַשְּׁנִי,
וּכְמוֹכָא בְּהַעֲרָה לְעִיל בְּסִמּוֹן. וַיִּתְּנָה עוֹמֵק כּוֹוֹנָה
אוֹמַר שְׁקָרָאוּ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָר שְׂדָה, שִׁפְעֵלוּ שְׁעִי
חוֹרְבָנָם הָיָה הַצִּלָּה לְיִשְׂרָאֵל. ^דב. הֵינּוּ

בְּשַׁעַת הַלּוֹוָאָתוֹ, שֶׁהִבְעֵל חוֹב קוֹנָה אוֹתוֹ, וְהָרִי הוּא
שֶׁל הַקֶּבֶ"ה וְלֹא שְׁלֵנוּ. וְעִי"ש שֶׁהִרְחִיב לְבָאָר לְפִי
הַשִּׁטָּת הַשּׁוֹנוֹת בְּקִנְיַת הַבַּע"ח אֶת הַמִּשְׁכָּן.
^אב. לְשׁוֹן הַגִּמְרָא לְפִנְיָנוּ, וְאִמַּר רַבִּי אֲלֵעָזָר, מֵאִי
דְּכָתִיב (יִשְׁעִיָּהוּ ב, ג) 'וְהִלְכּוּ עִמָּם רַבִּים וְאָמְרוּ לִכּוֹ
וְנַעֲלָה אֶל הָר ה'' אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב' וְגו', אֲלֵקִי
יַעֲקֹב וְלֹא אֲלֵקִי אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק, אֲלֵא, לֹא כְּאֲבָרְהָם
שְׁכָתוֹב בּו 'הָר', שְׁנֹאמַר (בְּרֹאשִׁית כב, יד) 'אֲשֶׁר יֹאמַר
הַיּוֹם בְּהָר ה'' יִרְאֶה', וְלֹא כִּיִּצְחָק שְׁכָתוֹב בּו 'שְׂדָה',
שְׁנֹאמַר (שם כד, סג) 'וַיִּצְא יִצְחָק לִשׁוֹחַ בְּשְׂדָה', אֲלֵא
כִּיִּעֲקֹב שְׁקָרָאוּ 'בֵּית' שְׁנֹאמַר (שם כח, יט) 'וַיִּקְרָא אֶת
שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית א-ל', ע"כ אִמְנָם הַנּוֹסֵחַ בְּעֵין
יַעֲקֹב דּוּמָה לְנוֹסֵחַ שְׁמִיָּא רַבִּינוּ. וְזֶה לְשׁוֹן מִדְּרַשׁ
שׁוֹחֵר טוֹב (תְּהִלִּים פֹּא, ב), מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ [ג]
אוֹהֲבִים וְבִקֵּשׁ לְבָנוֹת לוֹ פְּלִטִין, הִבִּיא לְרֹאשׁוֹן וְאוֹמַר
לוֹ מִבְּקֵשׁ אֵנִי לְבָנוֹת פְּלִטִין, אִמַּר לִיָּה אוֹתוֹ אוֹהֲבוֹ,
זְכוֹר אֵנִי שֶׁהָיָה הָר תַּחֲלִילָה, קוֹרָא לְאוֹהֲבוֹ שְׁנִי וְאִמַּר
לוֹ מִבְּקֵשׁ אֵנִי לְבָנוֹת לִי פְּלִטִין, אִמַּר לוֹ זְכוֹר אֵנִי
שֶׁהָיָה מִתַּחֲלִילָה שְׂדָה, קוֹרָא לְאוֹהֲבוֹ שְׁלִישִׁי וְאִמַּר
רוּצָה אֵנִי לְבָנוֹת לִי פְּלִטִין, אִמַּר לִיָּה זְכוֹר אֵנִי שֶׁהָיָה
מִתַּחֲלִילָה פְּלִטִין, אִמַּר לִיָּה חֵיִךְ שְׁאֵנִי בּוֹנֵה אוֹתוֹ
פְּלִטִין וְקוֹרָא אוֹתוֹ עַל שִׁמְךָ, כִּךְ אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק וַיַּעֲקֹב
הָיוּ אוֹהֲבִים לְהַקְבִּיָּה, אֲבָרְהָם קָרָא לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָר,
שְׁנֹאמַר 'בְּהָר ה'' יִרְאֶה', יִצְחָק קָרָאוּ שְׂדָה, שְׁנֹאמַר
(בְּרֹאשִׁית כו, כו) 'רָאָה רִיחַ בְּנֵי כְרִית שְׂדָה', יַעֲקֹב קָרָא
בֵּית עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה, שְׁנֹאמַר (בְּרֹאשִׁית כח, יז) 'אֵין זֶה
כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים', אִמַּר לִיָּה הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא,

בפעם הזאת כך היה סולח לעתיד, ובלא עשיית העגל נמי היה הקדוש ברוך הוא יכול לסלח להם ולמשכן המקדש על עוונותיהם, ומאי שנא לאחר מעשה העגל, מקדם מעשה.

ויש לומר, דאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מו), דכשנגלה

הה"א ד'המשכן' דרשינן, בדררשינן (שבת ע, א), 'הדברים' 'הדברים' (שמות לה, א).

אבל עדיו יש לדקדק בתרוץ הנ"ל, שאם לא עשו העגל, לא היה יכול בית המקדש להתמשכן, מפני מדת הדין שהיתה אומרת שאין מועיל תשובה לצבור, והלא כשם שסלח להם

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

דקדוק שאף בלא חטא העגל היה הקב"ה סולח לשאר חטאים
אבל עדיו יש לדקדק בתרוץ הנ"ל -
שאם לא עשו ישראל את העגל, לא היה יכול בית המקדש להתמשכן, מפני מדת הדין שהיתה אומרת שאין מועיל תשובה לצבור שחטאו, אלא צריך להעניש את ישראל עצמם. וקשה, והלא כשם שסלח להם בפעם הזאת בחטא העגל, אף על פי שהיה חטא של רבים, כך היה סולח לעתיד על החטאים של הרבים, ובלא עשיית העגל נמי היה הקדוש ברוך הוא יכול לסלח להם לעתיד על חטא אחר, ולמשכן את בית המקדש על עוונותיהם, עד שיחזרו בתשובה ויחזירו להם, ומאי שנא לאחר מעשה העגל, מקדם מעשה העגל.

במחזה שאחר חטא העגל,

פעל משה שתועיל תשובה לכפר לציבור

ויש לומר, לפי מה דאיתא בפרקי דרבי

נרמז שני בתי המקדש, ושהם נקראו 'משכן' משום שהם נתמשכנו ונחברו, ואין ראוי שהמשכן שבמדבר יהיה נקרא בשם יותר חשוב מבית המקדש, ובפסוק נכתב גם המשכן שבמדבר, והרי הוא כאילו שנתפרש בפסוק שלושה פעמים תיבת 'משכן', והיינו משום דגם את הה"א ד'המשכן' דרשינן¹⁶, בדררשינן בגמרא (שבת ע, א)¹⁷ במה שנאמר במלאכת שבת (שמות לה, א), 'אלה הדברים אשר צוה ה' לעשת אתם', שלא כתוב 'הדברים', אלא 'הדברים'.

והעולה מכל דברינו, שלכן כתבה התורה הרמז לחורבן בתי המקדש בפרשת המשכן וכליו, להודיע לנו שהטעם שנקרא הבית שבמדבר 'משכן' ולא שם אחר, הוא מחמת בית המקדש, שלא היה ראוי לקרוא למשכן שבמדבר שם יותר חשוב מהשם שניתן לבית המקדש.

ציונים ומקורות

בני ישראל אלה הדברים וגו' ששת ימים תעשה מלאכה, 'דברים', 'הדברים', 'אלה הדברים', אלו שלשים ותשע מלאכות שנאמרו למשה בסיונו. ופירש רש"י 'דברים' משמע שנים, והה"א התירה של 'הדברים', מרבה עוד אחד, הרי שלשה, ואלה הוא בגמטריא שלשים ושש, הרי ביחד שלשים ותשע, ע"כ. וגם במצות קריאת שמע (דברים ו, ו), מצינו בברכות (יג, א), שדרש רבי מ'דברים' הדברים, שאסור לקרוא קריאת שמע למפרע.¹⁸ וראה משכיל לדוד (ד"ה המשכן) שביאר שהה"א מרבה כאילו נכתב שוב 'משכן'.

שהשם 'מקדש' יותר חשוב הוא מהשם 'משכן', לפי שהשם 'משכן' מורה על היותו עתיד להתמשכן, מה שאין כן השם 'מקדש', ולכן נרמז ענין חורבן ב' המקדשות כאן, כדי שבכך יובן מדוע המשכן שבמדבר ג"כ נקרא משכן אף שלא נחרב אלא נגנז. וכן מבאר כאן שאף שדרשינן כפילות תיבות משכן על ב' בתי המקדשות שנחרבו, גם המשכן שבמדבר נכתב כאן, ואדריבה בודאי פשט הכתוב מיירי במשכן שבמדבר, ולכן מבאר שדורשים כן מריבוי שבתית המשכן.¹⁹ לשון הגמרא, לפי שנאמר (שמות לה, א) 'ויקהל משה את כל עדת

שְׁהִיָּה עַת רָצוֹן. וְכֵן הִפְתּוּב אֹמֵר (ישעיהו
מט, ח) 'בַּעַת רָצוֹן עֲנִיתִיךָ', שְׁהִירִי אָמַר אִז
'ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן' (שמות לד, ו), עכ"ל.
וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה,
שִׁזְזָה לָּוֶה. וְלָכֵן דִּקָּא לְאַחַר זֶה

הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּנִקְרַת הַצּוֹר,
הַתְּחִיל מֹשֶׁה מְצַעֵק, סִלַּח נָא
לְעוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל מַעֲשֵׂה
הַעֲגָל. וְאִלוּ הָיָה אֹמֵר, סִלַּח לְעוֹנוֹתֵיהֶם
עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, הָיָה עוֹשֶׂה כֵּן, לְפִי

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

כְּשֶׁהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי בַּעַת רָצוֹן, עֲנִיתִי לְךָ
וּמִלֵּאתִי אֶת בִּקְשׁוֹתֶיךָ^{מט}, שְׁהִירִי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ
אָמַר אִז לִפְנֵי הַקִּב"ה^{מט} אֶת הַשְּׁלֵשָׁה עֲשָׂרָה
מִדּוֹת שֶׁל רַחֲמִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה (שמות לד,
ו-יז)^{מט}, 'ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֶרֶץ אֲפִים וְרַב
חֶסֶד וְאֶמֶת, נָצַר חֶסֶד לְאֱלֹפִים נִשְׂא עוֹן
וּפָשַׁע וְחִטָּא וְנִקְיָה, וְהַקִּב"ה הַבְּטִיחוֹ^{מט},
שֶׁבְּכָל פַּעַם שִׁזְכִּירוּ לִפְנֵינוּ אֶת הִי"ג מִדּוֹת,
הוּא יִמְחוֹל לָהֶם עַל כָּל עוֹנוֹתֵיהֶם, עכ"ל.

וְהִירִי לֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה^{מט}
שִׁזְזָה לָּוֶה לְשַׁעַת רָצוֹן כְּזוֹ, שִׁתְּגַלֶּה הַקִּב"ה
לִפְנֵינוּ, וְיוּכַל לְבַקֵּשׁ אִז מֶה שֶׁחָפֵּץ. וְלָכֵן,

אֲלִיעֶזֶר (פרק מה)^{מט}, דְּכַשְׁנִינֵהּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא לְמֹשֶׁה בְּנִקְרַת הַצּוֹר^{מט}, אַחֲרֵי שֶׁבִּיקֵשׁ
מֹשֶׁה מִהַקִּב"ה לְסַלּוֹת עַל חֲטָא הַעֲגָל,
הַתְּחִיל מֹשֶׁה מְצַעֵק וּמִבְקֵשׁ מִהַקִּב"ה, סִלַּח
נָא לְעוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל מַעֲשֵׂה
הַעֲגָל, וְאִלוּ הָיָה מֹשֶׁה אֹמֵר אִז, סִלַּח
לְעוֹנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר יִחְטְאוּ עַד סוֹף כָּל
הַדּוֹרוֹת, הָיָה הַקִּב"ה עוֹשֶׂה כֵּן, וּמוֹחֵל לָהֶם
אִז לְכָל עוֹנוֹתֵיהֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, שְׁפִי
שְׁהִיָּה אִז עַת רָצוֹן, וְהַקִּב"ה הִיָּה חָפֵץ לְקַבֵּל
אֶת תְּפִלּוֹתֵינוּ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ. וְכֵן הִפְתּוּב
אֹמֵר (ישעיהו מט, ח)^{מט} 'בַּעַת רָצוֹן עֲנִיתִיךָ' -

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

שְׁמִימוֹת. מֵא. רֵאָה בְּרוּכָה (ח, א), אִמְתִּי עַת
רָצוֹן, בִּשְׁעָה שֶׁהַצִּיּוֹר מִתְפַּלֵּל, רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי
חֲנִינָא אָמַר, מִהֲכָא (ישעיהו מט, ח) 'כֹּה אָמַר ה' בַּעַת
רָצוֹן עֲנִיתִיךָ'. מ.ב. עַל פִּי רִשִׁי' (שם לד, ה).
וְכֵן מְפֹרֵשׁ גַּם כֵּן בִּפְרָקֵי דְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר, לְפִי הַגִּירְסָא
לִפְנֵינוּ שֶׁהוּבָאָה לְעִיל בַּהֲעֵרָה. אֲכָן לְפִי גִירְסַת רַבֵּינוּ,
יִתְכֵּן לֹמַר, שֶׁהַקִּב"ה קָרָא לִפְנֵי מֹשֶׁה אֶת הִי"ג מִדּוֹת
שֶׁל רַחֲמִים וְנִכְפְּרוּשׁ הַסְּפֹרָנוּ וְעוֹד מִפְּרָשִׁים שִׁם].
וְהִרְאִיָּה שֶׁהִיָּה אִז עַת רָצוֹן מִיּוֹחַד, הִיא מְדַבֵּר זֶה
עֲצֻמוֹ, שֶׁהַקִּב"ה קָרָא לִפְנֵינוּ אֶת הִי"ג מִדּוֹת שֶׁל
רַחֲמִים. מ.ג. לְשׁוֹן הַפְּסוּקִים (שמות לד, ו-יז)
'וַיַּעֲבֹר ה' עַל פְּנֵי וַיִּקְרָא ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֶרֶץ
אֲפִים וְרַב חֶסֶד וְאֶמֶת, נָצַר חֶסֶד לְאֱלֹפִים נִשְׂא עוֹן
וּפָשַׁע וְחִטָּא וְנִקְיָה לֹא נִקְיָה פֶקֶד עוֹן אֲבוֹת עַל בְּנִים
וְעַל בְּנֵי בְנֵי בְנִים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רַבְעִים.
מ.ד. שׁוֹה לְשׁוֹן הַגִּמְרָא (ר"ה יז, ב), 'וַיַּעֲבֹר ה' עַל
פְּנֵי וַיִּקְרָא, אָמַר רַבִּי יְחֹנָן, אֲלֵמָּלָא מִקְרָא כְּתוּב אִי
אֲפִשֵׁר לְאוּמְרוֹ, מִלְּמַד שֶׁנִּתְעַטֵּף הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
כְּשֶׁלִּיחַ צִיּוֹר, וְהִרְאִיָּה לוֹ לְמֹשֶׁה סֵדֵר תְּפִלָּה, אָמַר לוֹ
כָּל זֶמֶן יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִין יַעֲשׂוּ לִפְנֵי כִסְדֵּר הַזֶּה וְאִנִּי
מוֹחֵל לָהֶם. מ.ה. עַל פִּי לְשׁוֹן הַפְּסוּק (דברים
לד, י), 'וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדַעוּ
ה' פְּנִים אֶל פְּנִים'.

ל.ח. לְשׁוֹן הַפְּרָקִי דְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר, וְסִכַּךְ עָלָיו הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא בִּכְף יָדוֹ שֶׁלָּא יִמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג,
כב) 'וְהָיָה בְּעִבּוֹר כְּבוֹדִי וְשִׁמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוֹר
וְשִׁכּוֹתִי כְפִי, וְכַשְׁעֲבֵר, הִסִּיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת
כָּף יָדוֹ מִעֲלָיו, וְרֵאָה אַחֲרֵי הַשְׁכִּינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם
לג, כג) 'וְהִסִּירֹתִי אֶת כְּפִי'. הַתְּחִיל מֹשֶׁה צוּעֵק בְּקוֹל
גָּדוֹל וְאָמַר, 'ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן' (שם לד, ו). אָמַר
מֹשֶׁה לִפְנֵינוּ, סִלַּח נָא לְעוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל
מַעֲשֵׂה הַעֲגָל. וְאִלוּ אָמַר מֹשֶׁה, סִלַּח נָא לְעוֹנוֹתֵיהֶם
שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, הִיָּה עוֹשֶׂה כֵּן, לְפִי
שֶׁהִיָּה שַׁעַת רָצוֹן. וְכֵן הוּא אֹמֵר (ישעיהו מט, ח)
'בַּעַת רָצוֹן עֲנִיתִיךָ'. ל.ט. אַחֲרֵי חֲטָא הַעֲגָל,
וּבִקְשׁוֹת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ מִהַקִּב"ה שִׁיְסַלַּח לְיִשְׂרָאֵל,
בִּיקֵּשׁ מֹשֶׁה מִהַקִּב"ה שִׁירָאָה לוֹ אֶת כְּבוֹדוֹ, וְאָמַר לוֹ
הַקִּב"ה, שֶׁהוּא יִשְׁמֵן אֹתוֹ בְּנִקְרַת הַצּוֹר' [כְּרִיָּה
שֶׁבְּתוֹךְ סַלְעַן], וְאִז יַעֲבִיר אֶת כְּבוֹדוֹ לִפְנֵינוּ, וְיִרְאֶה
כְּבִיכּוֹל אֶת אַחֲרֵינוּ שֶׁל הַשְׁכִּינָה. כְּכַתּוּב (שמות לג,
כא-כג) 'וַיֹּאמֶר ה' הִנֵּה מָקוֹם אֲמִי וְנִצַּבְתָּ עַל הַצּוֹר,
וְהָיָה בְּעִבְרִי כְּבֹדִי וְשִׁמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוֹר וְשִׁפְתִּי כְפִי
עָלֶיךָ עַד עֲבָרִי, וְחִסְרֹתִי אֶת כְּפִי וְרֵאִיתִי אֶת אַחֲרֵי
וּפְנֵי לֹא יֵרָאוּ. מ. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'כֹּה אָמַר ה'
בַּעַת רָצוֹן עֲנִיתִיךָ וּבִיּוֹם יִשְׁוַעָה עֲזָרְתִּיךָ וְאֶצְרֶךָ
וְאֶתְּנֶךָ לְבְרִית עִם הַלְהָקִים אֶרֶץ לְהַנְחִיל נְחָלוֹת

תְּשׁוּבָה הָיָה מִבְּמִית הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
לְסַלֵּחַ לָהֶם. אָבֵל מִכָּל מָקוֹם, הַתְּשׁוּבָה
וְדָאֵי מוֹעִילָה.

וּבְדֶרֶךְ זֶה, יוֹכְנָנוּ הַפְּסוּקִים, 'וַיִּקְרָא אֶל
מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל
מוֹעֵד' (ויקרא א, א), דְּמַה צֶּדֶק לְהַזְכִּיר בָּאֵן
'אֹהֶל מוֹעֵד'. וְכֵן בְּפִרְשֵׁת תַּצְוָה בְּתִיב

הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל שְׁעַת רְצוֹן, אֵין עוֹד מָקוֹם
לְמִדַּת הַדִּין לְקַטְרֵג שְׁלֹא תוֹעִיל
הַתְּשׁוּבָה, שְׁפִיזוֹן שְׁבַפְעֵם הַזֹּאת הוֹעִיל
לָהֶם, נִשְׁאָר זֶה דְּגִמָּא לְדוֹרוֹת. אִיבְרָא,
שָׁאֵם הָיָה אוֹמֵר מֹשֶׁה, סֵלַח לִישְׂרָאֵל עַד
סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, הָיָה מוֹעִיל לָהֶם שְׁלֹא
יִתְמַשְׁכֵּן הַבֵּית הַמִּקְדָּשׁ כָּלֵל, שָׁאֵף בְּלֹא

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

בְּרוּךְ הוּא לְסַלֵּחַ לָהֶם^מ. אָבֵל מִכָּל מָקוֹם,
הַתְּשׁוּבָה וְדָאֵי מוֹעִילָה לְדוֹרוֹת, כְּמוֹ
שֶׁהוֹעִילָה בַּחֲטָא הַעֲגֵל, שׁוֹהַ פֶּעַל מֹשֶׁה בַּעַת
רְצוֹן שֶׁהִיתָה לְאַחַר מַעֲשֶׂה הַעֲגֵל^מ. וְלִכֵּן
נִתְמַשְׁכְּנוּ וְנִחְרַבּוּ בְּתֵי הַמִּקְדָּשׁ, כְּדֵי שִׁיחֲזְרוּ
יִשְׂרָאֵל בַּתְּשׁוּבָה, וְעַל יְדֵי כֵן יוֹחֲזֹר לָהֶם
הַבֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

דְּקוּקִים שׁוֹנִים בַּלְשׁוֹנוֹת הַפְּסוּקִים

וּבְדֶרֶךְ זֶה, שֶׁרָק לְאַחַר מַעֲשֶׂה הַעֲגֵל
נִתְחַדֵּשׁ שֵׁשׁ תִּיקוֹן לְחַטָּאֵי הַצִּיבוֹר עַל יְדֵי
תְּשׁוּבָה, יוֹכְנָנוּ גַם הַפְּסוּקִים דְּלַהֲלֵן^ט, דִּהִינּוּ
הַפְּסוּק שֶׁבַתְחִילַת פְּרִשְׁת הַקְּרַבְנוֹת (ויקרא א,
א), 'וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל
מוֹעֵד לֵאמֹר, דְּלִכְאוּרָה קִשָּׁה, מָה - אִיזָה
צֶדֶק יֵשׁ, לְהַזְכִּיר בָּאֵן 'אֹהֶל מוֹעֵד'.

וְכִמוּ כֵן יֵשׁ לְדַקְדֵּק, שֶׁבַעֲנִין קֶרֶבֶן תְּמִיד
הַכְּתוּב בְּפִרְשֵׁת תַּצְוָה, בְּתִיב (שְׁמוֹת

דוֹקָא לְאַחַר זֶה הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל שְׁעַת רְצוֹן,
שֶׁהִיחָה לְאַחַר חֲטָא הַעֲגֵל, אֵין עוֹד מָקוֹם
לְמִדַּת הַדִּין לְקַטְרֵג שְׁלֹא תוֹעִיל הַתְּשׁוּבָה,
שְׁפִיזוֹן שְׁבַפְעֵם הַזֹּאת הוֹעִיל לָהֶם, נִשְׁאָר זֶה
דְּגִמָּא לְדוֹרוֹת, שֶׁתְּמִיד תוֹעִיל תְּשׁוּבָה
אִפְּלוּ לְחַטָּאֵי הַצִּיבוֹר. אֲמַנָּם אִם לֹא הִיחָה
הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל חֲטָא הַעֲגֵל, וְלֹא הִיחָה עַת רְצוֹן
שִׁיּוּכֵל מֹשֶׁה לַפְּעוֹל שִׁיּוּעִילוּ תְּשׁוּבָה
וְתַפִּילָה וְקִרְיַת הִי"ג מְדוּתָה שֶׁל רַחֲמִים
לְכַפֵּר, לֹא הִיחָה שׁוּם נִבְיָא יָכוֹל לַפְּעוֹל זֶה
בְּדוֹרוֹת שְׁלֹאֲחֵרֵיו^מ. אִיבְרָא - אֲמַנָּם, כֵּן
הוּא, שָׁאֵם הָיָה אוֹמֵר מֹשֶׁה לְפָנֵי הַקֹּב"ה,
סֵלַח לִישְׂרָאֵל עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, וְהִיחָה
הַקֹּב"ה מִקְבֵּל דְּבָרָיו כִּיּוֹן שֶׁהִיחָה עַת רְצוֹן,
וְכַמְבּוֹאֵר בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הָיָה מוֹעִיל
לָהֶם שְׁלֹא יִתְמַשְׁכֵּן הַבֵּית הַמִּקְדָּשׁ כָּלֵל,
שָׁאֵף בְּלֹא תְּשׁוּבָה הָיָה מִבְּמִית הַקְדוֹשׁ

צִיּוֹנִים וּמִקְדּוֹת

לְפָרֶשׁ, שֶׁהַכּוֹנֵה הֵיחָה דוּקָא עִם הַתְּשׁוּבָה, וְכִמוּ
שֶׁבִקְשָׁתוּ לְמַחִילָה עַל חֲטָא הַעֲגֵל הִיתָה יָחִיד עִם
תְּשׁוּבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מַח. רַבִּינוּ מַחֲדָשׁ, שֶׁמָּה
שֶׁמִּשְׁמַע בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁמִּשָּׁה לֹא פֶּעַל כִּפְרָה
לְדוֹרוֹת הַבָּאִים, הִינּוּ רַק כִּלֵּי תִיקוֹן חוֹרֵבֵין בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ וְתְשׁוּבָה. אָבֵל מִכָּל מָקוֹם, פֶּעַל אוֹ לְדוֹרוֹת
שֶׁתוֹעִיל תְּשׁוּבָה לְחַטָּאֵי הַרְבִּים. מַט. כְּלוּמַר,
גַּם הַפְּסוּק הָרֵאשׁוֹן שֶׁבְּפִרְשֵׁת וִיקְרָא, וְגַם הַפְּסוּק 'וְזֶה
אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ' שֶׁבְּפִרְשֵׁת תַּצְוָה, וְגַם הַפְּסוּק
'וְזָבַחַת עֲלָיו אֶת עוֹלוֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ', שֶׁבְּפִרְשֵׁת
יִתְרוֹ. ג. רֹאה בְּצִוּוֹר הַמּוֹר וּבְאוּרֵי הַחַיִּים (שִׁם),
שֶׁעֲמָדוֹ גַּם כֵּן עַל כֵּךְ לְמַה הוֹזְכָּר שֶׁם אוֹהֵל מוֹעֵד,
וּבִיאָרוּ בְּאוּפְנִים אַחֲרֵים.

מִז. מְבֹאֵר מְדַבְּרֵי רַבִּינוּ, שֶׁמָּה שֶׁאֲמָרוּ בַּעֲבוּדָה זֶה
(ה, א), שֶׁחֲטָא הַעֲגֵל הִיחָה רַק כְּדֵי שָׁאֵם חֲטָאוּ צִיבוֹר
יֹאמְרוּ לָהֶם לִכּוֹ אֲצֵל צִיבוֹר, אֵינוּ רַק שֶׁמַּהֲעֲגֵל נִלְמַד
שֶׁנִּיתָן לְחִזּוֹר בַּתְּשׁוּבָה, אֲלֹא שֶׁבַמַּעֲשֶׂה עֲגֵל פֶּעַל
מֹשֶׁה בַּתְּפִילוֹתָיו, שֶׁתוֹעִיל תְּשׁוּבָה לְכָל הַחַטָּאִים.
וְכַעֲיֵן זֶה כְּתַב הַשִּׁפְתָּ אֲמַת (לְחֹדֶשׁ אֱלוּל תְּרַמ"ג) וְזֶה
לְשׁוֹנוֹ, וּמֹשֶׁה רַבִּינוּ ע"ה, תִּיקֵן בְּשׁוֹרֵשׁ נִשְׁמוֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמִּים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (דְּבִרָה ג, יא), שֶׁלֹּא הִנִּיחָה
זוּיַת בְּרִיקָע שֶׁלֹּא נִתְחַבֵּט עֲלֶיהָ וְכו', לִכֵּן בְּנִקֵּל עַל
כָּל פָּנִים לָנוּ לְחַקֵּן גּוֹפֵי הַחַטָּאִים. מִז. רַבִּינוּ
הַבֵּין כּוֹוֹנַת הַפְּרִקִי דְּר"ר בְּאוּפֵן מַחֲוֶדֶשׁ, שָׁאֵם מֹשֶׁה
הִיחָה מִבְּקֵשׁ בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁל עַת רְצוֹן, הִיחָה מוֹעִיל
כִּפְרָה אִף בְּלֹא תְּשׁוּבָה. [אֲמַנָּם לְכְאוּרָה הִיחָה נִרְאָה

הָרָאשׁוֹנִים, שְׁעָדִין לֹא עָשׂוּ הֶעֱגֵל, וְעִין לְעִיל (פרשת ויקהל אות ז) עַל פֶּסוּק (שמות לה, ל) 'רָאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם'. וְאִזּוּ לֹא הָיוּ הַצְבּוֹר מִבִּיּאִין חֲטָאוֹת וְאִשְׁמוֹת לְכַפֵּר, שְׁעָדִין לֹא יִדְעֵנוּ תִּקּוֹן תְּשׁוּבָה לְרָבִים, וּמִשׁוֹם הָכִי לֹא אָמַר בְּפֶרֶשֶׁת יִתְרוֹ אֱלֹא

(שמות כט, לח) ^כ 'וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ', דְּמָהוּ 'וְזֶה'. וְכֵן בְּפֶרֶשֶׁת יִתְרוֹ (שם כ, כא), בְּשִׁצְיָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, לֹא צִוָּה אֱלֹא וְנִבְחָתָה עָלָיו אֶת עֲלִיתִיךָ וְאֶת שְׁלֹמִיךָ. אֱלֹא הַטַּעַם, שֶׁפֶּרֶשֶׁת הַמִּזְבֵּחַ נִאֲמָרָה לְמֹשֶׁה בְּהָרַ בְּאֶרְבָּעִים יוֹם

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

לפני שנחדש תיקון תשובה לרבים, לא היו מקריבים חטאות ואשמות

אֲפָא יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַטַּעַם לִכְךָ הוּא, מִשׁוֹם שֶׁפֶּרֶשֶׁת הַמִּזְבֵּחַ נִאֲמָרָה לְמֹשֶׁה בְּהָרַ בְּאֶרְבָּעִים יוֹם הָרָאשׁוֹנִים שֶׁהָיָה בְּהָרַ סִינִי, שְׁעָדִין לֹא עָשׂוּ אִזּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הֶעֱגֵל, וְעִין עוֹד בְּמָה שֶׁכְּתוּבָנוּ לְעִיל (פרשת ויקהל אות ז) עַל הַפֶּסוּק (שמות לה, ל), 'רָאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם^כ, וְאִזּוּ - לִפְנֵי שֶׁחֲטָאוּ בַּעֲגֵל, לֹא הָיוּ הַצְבּוֹר מִבִּיּאִין חֲטָאוֹת וְאִשְׁמוֹת לְכַפֵּר עַל עוֹנוֹתֵיהֶם, מִשׁוֹם שֶׁקֹּדֶם חֲטָא הֶעֱגֵל, עָדִין לֹא יִדְעֵנוּ שִׁישׁ תִּקּוֹן עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה לְכַפֵּר עַל חֲטָאֵי הָרָבִים, וְלִכְךָ גַּם לֹא הָיָה שִׁיךְ לְהַבִּיא קִרְבָּנוֹת אֵלּוּ, שֶׁמִּכְפָּרִים יָחִיד עַם

כט, לח) ^כ 'וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ', דְּמָהוּ הַמִּשְׁמַעוֹת שֶׁל תִּיבַת 'וְזֶה', שֶׁנִּרְאָה שֶׁכוֹנוֹת הַתּוֹרָה הֵינּוּ לוֹמַר, שֶׁרַק 'קִרְבֵּן זֶה' - קִרְבֵּן הַתַּמִּיד, תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְלֹא קִרְבֵּן אַחֵר, וְצָרִיךְ עֵינֵינוּ אִיזֶה קִרְבֵּן בִּאֵה הַתּוֹרָה לִמַּעַט^כ.

וְכֵן יֵשׁ לִדְקֹדֵק בְּסוּף פֶּרֶשֶׁת יִתְרוֹ (שם כ, כא)^כ, בְּשִׁצְיָה הַקְּבִי"ה אֶת יִשְׂרָאֵל עַל עֲשִׂיַת הַמִּזְבֵּחַ, לֹא צִוָּה אֱלֹא וְנִבְחָתָה עָלָיו - וְתִשְׁחַוֵּט סִמּוֹךְ לְמִזְבֵּחַ, דִּהְיִינוּ בְּצִדּוֹ, אֶת עֲלִיתִיךָ וְאֶת שְׁלֹמִיךָ, וְלִמָּה לֹא צִוָּה שֶׁגַם עַל הַחֲטָאוֹת וְהָאִשְׁמוֹת, שִׁישְׁחַטוּ אוֹתָם בְּצִד הַמִּזְבֵּחַ^כ.

צִוּוֹת וּמִקְדּוֹת

עולות חובות של ציבור. 'עולותיך שלמיך' ולא נאמר חטאיך ואשמייך. הכתוב מרמז ומבשר שיקריבו דבר שהוא נדבה, ולא דברים הבאים על חטאות, ורק שימעיטו העונות וחטאים, ולא יצטרכו לקרבן ואשם. דבר אחר, אפילו חטאות ואשמים יחשבו להם כקרבן עולה ושלמים הבאים נדבה, מאחר שעשו תשובה, וכתוב 'ואוהבם נדבה', 'את צאנך ואת בקרך' רמז התשובה חשובה כאילו קרבן צאן ובקר עולותיך שלמיך, תגין מצויינין, שהעולה והשלמים מובחרים יותר מקרבן חטאת ואשם, כי הן נדבה ואין באים על חטא, וכתוב 'אבוא ביתך בעולות', ולכך אין הפסוק מזכיר בפירוש חטאת ואשם אלא ברמז, שנאמר 'את צאנך ואת בקרך', דרשינן במכילתא אילו שאר קדשים. וראה עין הדעת טוב (פרשת יתרו ד"ה או ירצה אם) שביאר הטעם שלא נזכר חטאת ואשם, בכמה דרכים. נה. כוונת רבינו כאן, היא למה שכתב שם בשם הרמ"ז, שענין הציווי על המשכן התחיל קודם שעשו ישראל את העגל, עיי"ש בהרחבה. וכן כתב שם לבאר, שענין 'מחצית השקל' הוא מחמת חטא העגל, ובתחילה לא היה מוכרח שיתנו רק

נא. לשון הפסוק, 'וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּכֹשִׁים בְּנֵי שָׁנָה שָׁנִים לְיוֹם תַּמִּיד'. נב. במנחות (כט, א) דרשו שתיבת 'וְזֶה' בענין אחר, שמורה על ההוראה באצבע, שזה לשון הגמרא שם, תנא דבי רבי ישמעאל, שלשה דברים היו קשין לו למשה, עד שהראה לו הקדוש ברוך הוא באצבעו, ואלו הן, מנורה, וראש חודש, ושרצים וכו', ויש אומרים, אף הלכות שחיטה, שנאמר 'וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ'. ורבנו בא ליישב הפסוק באופן אחר, בדרך הפשט. ואולי יש לומר, שכוונת רבינו להקשות רק לרבי ישמעאל שאינו דורש 'וְזֶה' הכתובה כאן על ההוראה באצבע. ג. לשון הפסוק, 'מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי וְנִבְחָתָה עָלָיו אֶת עֲלִיתִיךָ וְאֶת שְׁלֹמִיךָ אֶת צֹאנְךָ וְאֶת בְּקָרְךָ בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אֲבֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ'. גד. צ"ע, שבפסיקתא שם דרשו 'את עולותיך ואת שלמיך', את לרבות חטאות ואשמות. ונראה שמכל מקום בדרך דרוש ניתן לבאר טעם למה לא הוזכרו בפירוש בפסוק, גם חטאות ואשמות. בתוספות השלם (שמות שם) כתב, 'עלתיך' חסר כתיב, אפילו עולות יחיד, ולא דוקא

שְׁעֵתִיד לְהַתְמַשְׁכֵּן בְּנִי, לֵכֵן מֵאֵהֶל מוֹעֵד, זֶה אָמַר לָהֶם כָּל דִּינֵי חַטָּאוֹת וְאַשְׁמוֹת וּפֶר הָעֵלֶם דְּבַר שֶׁל צָבוּר, שֶׁכֵּל זֶה בָּא מִחֶמֶת מֵאֵהֶל מוֹעֵד שֶׁנֶּקְרָא 'אֵהֶל' כְּמוֹ אֵהֶל עֲרָא. וְלִכְשִׁיתִּפְּקֹדוּ הַשְּׁנִינֹת, לֹא יָבוֹאוּ הַזְּדוּנוֹת, בְּדִלְקָמֶן בְּפֶרֶשֶׁה (אוֹת ד).

אֶת עֲלִיתִיד וְאֶת שְׁלִמִיד, וְתוֹ לֹא. וְכֵן בְּפֶרֶשֶׁת תְּצִוֶּה כְּתִיב 'וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנִים לְיוֹם, וְתוֹ לֹא, וּמִשּׁוֹם הָכִי כְּתִיב 'וְזֶה'. אֲבָל לְאַחַר שֶׁחֲטָאוּ וְהוֹרוּ תְּשׁוּבָה לְרַבִּים, כְּמוֹ שְׁמוּרָה שֶׁם 'הַמִּשְׁכָּן'

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאֵר

תַּתְקַבֵּל לִפְנֵי הַקֶּבֶ"ה, כְּמוֹ שְׁמוּרָה שֶׁם 'הַמִּשְׁכָּן' עַל שֶׁם שְׁעֵתִיד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְהַתְמַשְׁכֵּן עֲבוּר עוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, עַד שִׁיחֲזְרוּ בַתְּשׁוּבָה, וְהֵינּוּ שֶׁהַתְּשׁוּבָה מוֹעִילָה, בְּנִי, רַק אִז נִאֲמְרוּ הַפְּרִשּׁוֹת שֶׁל הַחַטָּאוֹת וְהַאֲשָׁמוֹת וּפֶר הָעֵלֶם דְּבַר שֶׁל צִיבוּר, שְׁבֹא לִכְפֹּר גַּם עַל חַטָּאוֹת הַצִּיבוּר.

וְכֵן בַּתְּחִילַת פְּרִשְׁת וִיקְרָא, שֶׁהִיא הַפְּרִשָּׁה שְׁאֲחֵרִי פְּרִשְׁת פְּקוּדֵי, כְּתוּב 'מֵאֵהֶל מוֹעֵד', לִפִּי שְׁדוּקָא מֵ'אֵהֶל מוֹעֵד' זֶה - שֶׁהוּא הַמִּשְׁכָּן, אָמַר לָהֶם הַקֶּבֶ"ה לְיִשְׂרָאֵל, כָּל דִּינֵי חַטָּאוֹת וְאַשְׁמוֹת, וּפֶר הָעֵלֶם דְּבַר שֶׁל צִיבוּר - פֶּר חַטָּאת שֶׁמִּבְיָאִים הַצִּבוּר, אִם חַטָּאוֹ כּוֹלֵם אוֹ רוֹבֵם בְּשׁוּגָג, מַחֲמַת הוֹרָאָה בְּטַעוֹת שֶׁל הַסְּנֵהדְרִין¹, כְּדִי לִלְמַד, שֶׁכָּל זֶה - כֹּל פְּרִשּׁוֹת הַחַטָּאוֹת וְהַאֲשָׁמוֹת, שְׁנִיתֵנו לִכְפֹּר עַל חַטָּאוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בָּא מִחֶמֶת 'אֵהֶל מוֹעֵד', שֶׁהוּא הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּקְרָא 'אֵהֶל' כְּמוֹ אֵהֶל עֲרָא² - וְהַמִּשְׁכָּן נִקְרָא כֵּן עַל שֶׁם בֵּית

הַתְּשׁוּבָה³, וְהֵיוּ מִקְרִיבִים רַק נְדָרִים וְנִדְבוֹת שְׁאִינִם בָּאִים עַל חַטָּא. וּמִשּׁוֹם הָכִי לֹא אָמַר בְּפֶרֶשֶׁת יִתְרוֹ אֵלֶּא 'אֶת עֲלִיתִיד וְאֶת שְׁלִמִיד', שֶׁהֵם קֶרְבָּנוֹת נִדְבָה, וְתוֹ לֹא - וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁם הַפְּסוּק חַטָּאוֹת וְאֲשָׁמוֹת, לִפִּי שֶׁלֹּא נִתְחַדֵּשׁ אִז עַדִּיין עֲנִין הַקֶּרְבָּתָם וְהַכְּפָרָה שֶׁהֵם מִבְיָאִים⁴. וְכֵן בְּפֶרֶשֶׁת תְּצִוֶּה - הַכְּתוּבָה לִפְנֵי חַטָּא הֶעֱגַל, כְּתִיב 'וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנִים לְיוֹם תִּמִּיד', וְתוֹ לֹא - וְגַם שֶׁם לֹא הוֹזְכְּרוּ קֶרְבָּנוֹת אֲחֵרִים, כְּגוֹן חַטָּאוֹת וְאֲשָׁמוֹת. וּמִשּׁוֹם הָכִי כְּתִיב 'וְזֶה', לִמְעַט חַטָּאוֹת וְאֲשָׁמוֹת, לִפִּי שֶׁקֶרְבָּנוֹת אֱלֹהִים לֹא נִהְגּוּ אִז עַדִּיין, שֶׁהִרִי לֹא נִתְחַדֵּשׁ עַדִּיין שִׁישׁ תִּיקוֹן לַחֲטָאֵי הָרַבִּים.

אֲבָל לְאַחַר שֶׁחֲטָאוּ בַּעֲגָל, וַחֲזָרוּ בַתְּשׁוּבָה וְנִתְקַבְּלוּ תְּשׁוּבָתָם, וְזֶה הוֹרוּ תְּשׁוּבָה גַּם לְרַבִּים שֶׁחֲטָאוּ שְׁבָכֵל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים, שֶׁפָּעַל מִשֶּׁה עֲבוּרָם בַּתְּפִילָתוֹ, שֶׁתִּמִּיד יוֹכֵלוּ לַחֲזוֹר בַּתְּשׁוּבָה וְתְּשׁוּבָתָם

צִיּוֹנִים וּמִקְדּוֹת

הַסְּנֵהדְרִין עַל מִין חֶלֶב מַסּוּים שְׁמוּתָר לֹאכְלוֹ, וְאִכְלוֹ הַצִּבוּר עַל פִּיהֶם, וְאַחַר נִדְעָה לָהֶם, שֶׁהוֹרָאָה הַסְּנֵהדְרִין הִיתָה בְּטַעוֹת. פְּרִשְׁת הָעֵלֶם דְּבַר שֶׁל צָבוּר, כְּתוּבָה בְּפִרְשֵׁת וִיקְרָא (ד, יד-כא). נִסְתָּ. רַבִּינוּ מִפְּרֶשֶׁת, שֶׁגַם לִשְׁוֹן 'אֵהֶל מוֹעֵד', מוֹרָה עַל הַיּוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כֹּאֵהֶל אֶרֶץ [כְּלִשְׁוֹן הַגִּמְרָא (קֶכֶת, ב), הַכֵּל מוֹדִים שְׁאִין עוֹשִׂין אֵהֶל עֲרָא בַתְּחִלָּה בְּיוֹם טוֹב, וְאִין צִרִיךְ לִזְמֹר בְּשַׁבָּת], לִפִּי שְׁעֵתִיד לְהַתְמַשְׁכֵּן וְלַהֲחִרֵב. וְהַמִּשְׁכָּן נִקְרָא כֵּן כְּמוֹ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שְׁבִיאר רַבִּינוּ לִגְבִי הַשֵּׁם מִשְׁכָּן. וְרֹאָה בַּהֲכַתְּבָה וְהַקְּבָלָה (לְרַבִּי יַעֲקֹב צִבִּי מַעֲקֵלֶעֱנַבּוּרִג זצ"ל, שְׁמוֹת כּו, כא), שְׁבִיאר גַּם כֵּן שִׁאוּהֶל מוֹעֵד' הוּא לִשְׁוֹן אוּהֶל אֶרֶץ. אֵךְ שֶׁם דִּיִּיק כֵּן מִלְשׁוֹן 'מוֹעֵד', וְהֵינּוּ עַל פִּי מַה

מַחֲצִית, שֶׁהָלָא הִיָּה אֲפֻשֶׁר לֹא יַחֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָל. וְהֵינּוּ שֶׁעַל פִּי דְּבָרֵיו אֱלֹהִים, שִׁישׁ חִילּוּק בְּעֵנִין הַמִּשְׁכָּן וְכִפְּרָתוֹ בֵּין קוֹדֶם הַחַטָּא לְבֵין אַחֵר הַחַטָּא, יוֹכֵן בְּיוֹתֵר מַה שֶׁכְּתִב רַבְּנוּ כֹּאֵן שֶׁבַתְּחִילָה לֹא נִצְטוּ עַל חַטָּאוֹת וְאֲשָׁמוֹת, שֶׁמִּכּוּן שֶׁהִיָּה זֶה הַצִּיּוּרִי קוֹדֶם הַחַטָּא, עַדִּיין לֹא נִתְחַדֵּשׁ עֲנִין כְּפָרָה זֹה. נִז. שֶׁגַם חַטָּאוֹת וְאֲשָׁמוֹת בָּאִים לִכְפֹּר יַחַד עִם הַתְּשׁוּבָה, כְּמִבּוּאָר בַּמִּשְׁנָה (יוֹמָא פה, א) וּבִרְש"י. נז. קֶצֶת צ"ע, שֶׁרֹּב הַחַטָּאוֹת, וְכֹל הַאֲשָׁמוֹת, הֵם קֶרְבָּנוֹת שֶׁל יַחֲדִי, וְלֹא שֶׁל צִיבוּר, חוּץ מִפֶּר הָעֵלֶם דְּבַר שֶׁל צִיבוּר. וְהִרִי רַק לִגְבִי רַבִּים לֹא הִיתָה הַתְּשׁוּבָה מוֹעִילָה קוֹדֶם הֶעֱגַל, וְהִיָּה לִפְסוּק לִכְתּוּב חַטָּאוֹת וְאֲשָׁמוֹת שֶׁל יַחֲדִי. נח. כְּגוֹן שֶׁהוֹרוּ

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאֵר

בעבירות חמורות יותר שהן הזדונות. וְלִבְשֵׁיתָ פָּפֹרִי הַשְּׁגָגָה על ידי החטאות והאשמות, לֹא יָבוֹאוּ לְיָדֵי חֲטָאִים חֲמוּרִים יותר, שהן הַזְדוֹנוֹת, בְּדִלְקָמָן בְּפָרֶשֶׁה (אות ד)^פ, וממילא לא יתמשכן המקדש מפני החטאים בודון, כפי שנרמז ב'משכן'^{סו}.

המקדש, ובית המקדש נקרא כן מפני שלא יהיה קבוע לעולם, אלא יחרב ויתמשכן עבור העוונות, והיינו שיש דרך תשובה וכפרה. וְהִירֵי הֵיצֵר הֵרַע מַחֲטִיא אֶת הָאָדָם בתחילה בעבירות קלות שהן השגגות, ומתוך שעבירה גוררת עבירה, הוא מכשילו

צִיּוֹנִים וּמִקְדוֹת

ג. ממה שנתחדש אז הצלה מעונש ושעתיד בית המקדש ליחרב בתורת משכון, מוכח שחטא העגל בא רק להורות דרכי תשובה וכפרה, והיה בזה עדות שבודאי ויתר להם הקב"ה על חטא העגל שהיתה באונס גזירת שמים, כדי להורות תשובה. ד. החורבן שמציל מהעונש, היה צריך להעשות רק בבית המקדש שבהר המוריה, ולא במשכן שבחוץ לארץ. ה. לפי שבתי המקדש נקראו משכן על שם שנתמשכנו, גם הבית שבמדבר נקרא משכן, ולא נקרא בשם חשוב יותר. ו. כשנגלה ה' בנקרת הצור לאחר חטא העגל, פעל משה רבינו, שתמיד יהיה כפרה לחטאות הציבור. ז. לפני חטא העגל, לא היו שייכים חטאות ואשמות, לפי שלא נתחדש עדיין תיקון תשובה לחטאות הציבור. ח. בפרשת הקרבנות [ויקרא] הזכיר הכתוב שנאמרה 'מאוהל מועד', לרמוז על ענין אוהל ארעי, שהוא המשכן שנקרא כן על שם שבית המקדש עתיד להיות בית ארעי ולהתמשכן, לפי שכל ענין הקרבנות והכפרה שיש לחטאי הציבור, התחדשו מעת שנקבע שהבית המקדש עתיד להתמשכן והוא רק עראי. ועל ידי הקרבנות שיכפרו על השגגות, לא יבואו הזדונות הגורמות לחורבן המקדש כמשכון.

שתרגם אונקלס 'אוהל מועד' - משכן זמנא. ס. שם מקשה רבנו וזה לשונו, 'והכי נמי יש להקשות כשהיה בית המקדש קיים איך היו מתכפרין על הזדונות, והא המשכן לא נעשה אלא להקריב עליו קרבנות, והקרבן אינו בא אלא על השוגג, ואיך יתכפרו בקרבנות והלא נשאר עליהם העבירות יותר חמורות שהקרבן אינו מכפר עליהם'. ומבאר, שהואיל והיצר הרע אינו מחטיא את האדם מיד בעבירות חמורות שהן הזדונות, אלא מתחילה הוא מחטיאו בעבירות קלות שהן השגגות, ומתוך שעבירה גוררת עבירה, הוא מצליח להכשילו בעבירות חמורות יותר שהן הזדונות. ולפיכך, אם השגגות מתכפרות מיד, שוב אין כח ליצר להכשיל את האדם בזדונות. ויתכן לומר שכוונת רבנו לרמוז כן בפסוק, שלפי זה, מה שנקט הכתוב 'ויקרא אל משה מאהל מועד' היינו, שאמר הקב"ה למשה את פרשת הקרבנות לכפר על השגגות, בשביל שלא יתקיים ענין 'אוהל מועד' שהוא נטילת המקדש כמשכון, על הזדונות. סא. תמצית הדרוש: א. בחטא העגל פעל משה שתועיל תשובה לחטאי הרבים. ב. חורבן בית המקדש דומה לנטילת משכון עד שיעשו תשובה.

